

Załącznik do Uchwały Nr 28/2007
Rady Ministrów z dnia 6 marca 2007

**Rządowy program poprawy stanu bezpieczeństwa
w szkołach i placówkach**

„Zero tolerancji dla przemocy w szkole”

Warszawa, marzec 2007

Spis treści

I. WSTĘP	4
II. DIAGNOZA PROBLEMU AGRESJI I PRZEMOCY W ŚRODOWISKU SZKOLNYM.....	6
III. CHARAKTERYSTYKA ZJAWISKA AGRESJI I PRZEMOCY	8
IV. UZASADNIENIE WPROWADZENIA PROGRAMU	9
V. CELE PROGRAMU	11
VI. ZAŁOŻENIA PROGRAMU	12
<i>VI.1. Społeczne skutki realizacji celów programu.....</i>	<i>12</i>
<i>VI.2. Adresaci programu</i>	<i>12</i>
<i>VI.3. Realizatorzy programu</i>	<i>12</i>
<i>VI.4. Przepisy prawa obowiązujące w zakresie zadań objętych programem.....</i>	<i>13</i>
<i>VI.5. Korelacja programu z innymi programami i strategiami</i>	<i>14</i>
<i>VI.6. Czas trwania programu</i>	<i>15</i>
<i>VI.7. Obszary objęte programem.....</i>	<i>15</i>
VII. OBSZAR OŚWIATY I WYCHOWANIA	16
<i>VII.1 Poprawa stanu bezpieczeństwa w szkołach i placówkach.....</i>	<i>17</i>
<i>VII.2. Poprawa jakości działalności wychowawczej i zapobiegawczej szkół i placówek.....</i>	<i>22</i>
<i>VII.3. Rozwój działalności pozalekcyjnej w szkołach i działalności pozaszkolnej.....</i>	<i>26</i>
<i>VII.4. Ochrona uczniów przed niepożądanymi treściami w Internecie</i>	<i>34</i>
<i>VII.5. Podniesienie poziomu dyscypliny w szkołach i placówkach.....</i>	<i>36</i>
<i>VII.6. Pomoc materialna dla uczniów jako instrument wychowawczy</i>	<i>40</i>
<i>VII.7. Placówki o charakterze resocjalizacyjno-wychowawczym działające w systemie oświaty</i>	<i>42</i>
<i>VII.8. Edukacja nauczycieli, rodziców i uczniów</i>	<i>43</i>
<i>VII.9. Nagrody Ministra Edukacji Narodowej.....</i>	<i>44</i>
VIII. OBSZAR OCHRONY PORZĄDKU PUBLICZNEGO, WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI I ORGANÓW ŚCIGANIA.....	44
<i>VIII.1. Nałożenie na straż gminną obowiązku informowania rodziców i szkoły o uczniach, którzy w godzinach zajęć szkolnych przebywają w miejscach publicznych.....</i>	<i>44</i>
<i>VIII.2. Stworzenie możliwości wprowadzenia zakazu przebywania w miejscach publicznych w porze nocnej osób nieletnich bez opieki osoby dorosłej</i>	<i>45</i>
<i>VIII.3. Zwiększanie odpowiedzialności osób dostarczających nieletniemu alkohol lub inny środek psychoaktywny.....</i>	<i>45</i>

IX. OBSZAR NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO	46
X. OBSZAR POMOCY SPOŁECZNEJ	47
XI. OBSZAR KULTURY I ŚRODKÓW MASOWEGO PRZEKAZU	47
<i>XI.1. Ochrona dzieci i młodzieży przed szkodliwymi treściami prezentowanymi w środkach masowego komunikowania.....</i>	<i>47</i>
<i>XI.2. Ograniczenie dostępu do brutalnych programów i gier komputerowych</i>	<i>48</i>
<i>XI.3. Programy edukacyjne, instytucje kultury – współpraca</i>	<i>49</i>
XII. WŁĄCZANIE ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH I INNYCH PODMIOTÓW W REALIZACJĘ ZADAŃ ZMIERZAJĄCYCH DO PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY	51
<i>XII.1. Zwiększenie roli stowarzyszeń i innych organizacji, w szczególności harcerskich, w życiu szkoły.....</i>	<i>52</i>
<i>XII.2. Programy rządowe</i>	<i>53</i>
<i>XII.3. Priorytetowe traktowanie przy zlecaniu zadań publicznych jednostkom spoza sektora finansów publicznych przedsięwzięć w zakresie przeciwdziałania przemocy.....</i>	<i>53</i>
XIII. DZIAŁANIA PONADRESORTOWE	53
<i>XIII.1. Wypracowanie spójnych strategii rozwiązywania problemów w wymiarze lokalnym i regionalnym</i>	<i>53</i>
XIV. INICJATYWY MIĘDZYNARODOWE.....	54
XV. ZMIANY W PRZEPISACH PRAWA NIEZBĘDNE DLA WDROŻENIA PROGRAMU.....	55
XVI. PRZEWIDYWANE EFEKTY PROGRAMU.....	57
XVII. PRZEWIDYWANE SKUTKI FINANSOWE	58
XVIII. MONITORING I EWALUACJA.....	60

I. Wstęp

Agresja i przemoc w rodzinie, szkole, na ulicy, to obecnie coraz powszechniejsze zjawiska w naszym społeczeństwie. Sprzyja temu kryzys wartości i autorytetów, osłabienie więzi rodzinnych, frustracja spowodowana ubóstwem, pozostawianie młodych ludzi z ich własnymi problemami. Dodatkowo agresywne wzorce upowszechniają i promują środki masowego przekazu, które zamiast piętnować negatywne zachowania, często je nagłaśniają w poszukiwaniu sensacji.

Szkoła wspiera rodzinę w jej wychowawczej i profilaktycznej funkcji.

Ponadto zadaniem szkoły jest kształtowanie pozytywnego społecznie klimatu, który polega na:

- budowaniu i rozwijaniu środowiska szkoły jako wspólnoty,
- budowaniu otwartej komunikacji interpersonalnej,
- kształtowaniu umiejętności radzenia sobie z konfliktami nauczycieli i uczniów oraz rodziców i nauczycieli,
- wspieraniu kształtowania poczucia własnej wartości ucznia.

Szkoła ma obowiązek okresowego diagnozowania problemów i podejmowania działań profilaktycznych, adekwatnych do występujących na terenie szkoły zagrożeń. Działania te umożliwiają poprawę klimatu społecznego szkoły i stanowią szansę na zredukowanie wielu czynników wyzwalających negatywne zachowania uczniów zarówno w środowisku szkolnym, jak i pozaszkolnym. Wymagają jednak stałego monitoringu w związku ze zmieniającą się każdego roku rzeczywistością szkolną (nowi uczniowie, często również nowe problemy).

W ostatnich dniach i tygodniach nasiliły się przypadki przemocy w szkole, które wstrząsnęły opinią publiczną.

Tabela Nr 1

Przypadki zgłoszone przez Kuratorów Oświaty - okres: wrzesień-listopad 2006

Województwo	próby samobójcze					samobójstwa					Zgwałcenia					inne zdarzenia					suma	
	SP	G	SPg	S/ Ps	razem	S P	G	SPg	S/ Ps	razem	SP	G	SPg	S/ Ps	razem	SP	G	SPg	S/PS	razem		
Dolnośląskie		1	1		2		3	1		4					0			1	1		2	8
kujawsko-pomorskie	1	9	7		17		1	1		2		1	3		4	15	25	15			55	78
Lubelskie		1			1		1	2		3					0	1	6	6			13	17
Lubuskie		1			1			2		2			1		1	1	5				6	10
Łódzkie					0					0					0		1	1			2	2
Małopolskie		2	1		3			1		1		1			1		4				4	9
Mazowieckie		1			1					0	2				2	2	15	11	4		32	35
Opolskie					0					0					0		3				3	3
Podkarpackie		1			1		1	2		3					0	1	2	1			4	8
Podlaskie					0					0					0	3	1	2			6	6
Pomorskie		4	1		5	0	1	1		2				1	1	1					1	9
Śląskie					0		1	1		2					0						0	2
Świętokrzyskie					0			2		2					0						0	2
warmińsko-mazurskie					0			3		3					0	24	44	30	1		99	102
Wielkopolskie					0		1			1				1	1		3		1		4	6
Zachodniopomorskie		2	3	1	6		1		1	2					0	8	9	7			24	32
Polska	1	22	13	1	37	0	10	16	1	27	2	2	4	2	10	56	118	74	7	255	329	

SP – szkoła podstawowa

G – gimnazjum

SPg – szkoła ponadgimnazjalna

S/PS – szkoła lub placówka kształcenia specjalnego

Informacje podane w zestawieniu zostały przekazane do MEN przez kuratorów oświaty. W części przypadków zostały uzupełnione o dane z nadzoru pedagogicznego, realizowanego bezpośrednio przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Nawet wskazany okres gromadzenia informacji o zdarzeniach patologicznych w szkołach jest ewidentnym dowodem na ich powszechną obecność. Bardzo niepokojący jest charakter aktów przemocy w szkołach – w wielu przypadkach mają one tło seksualne, cechuje je okrucieństwo. Reakcje na ewidentne uchybienia i nieetyczne zachowania nauczycieli i dyrektorów są bardzo opieszale, podobnie jak niektóre postępowania wyjaśniające (np. Gdańsk, gdzie do tej pory nie udało się ustalić rzeczywistego przebiegu feralnego dnia 20 października 2006 r. i Śląsk, gdzie do tej pory nie podjęto skutecznych działań dla odsunięcia od pracy nauczycieli podejrzanych o zachowania korupcyjne). Wskazuje to na wyraźne zaburzenia relacji między nadzorem a szkołami i placówkami oraz organami prowadzącymi szkół i placówek.

II. Diagnoza problemu agresji i przemocy w środowisku szkolnym

W celu zbadania rozmiarów zjawiska agresji i przemocy w środowisku szkolnym Ministerstwo Edukacji Narodowej sfinansowało trzy edycje badań nad tym zjawiskiem w szkołach różnych typów. Badania zostały przeprowadzone przez Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej we współpracy z Uniwersytetem w Eichstedt w Bawarii oraz Instytutem Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego:

- I edycja w 1997 roku: wyniki przedstawiono w publikacji pod red. prof. K. Ostrowskiej i J. Tatarowicza pt. „Agresja i przemoc w szkołach polskich i niemieckich”. CMPP-P, MEN 1998 r.
- II edycja w 2000 roku: wyniki zamieszczono w monografii prof. J. Surzykiewicza pt. „Agresja i przemoc w szkole”, CMPPP, 2001 rok.
- III edycja w roku szkolnym 2003/2004: wyniki badań zostały po raz pierwszy zaprezentowane na konferencji poświęconej tej problematyce zorganizowanej przez MENiS i CMPPP w dniach 28-29 maja 2004 r. w Warszawie, „Szkoła wobec agresji”, a następnie opublikowane w pozycji pt. „Zachowania agresywne w szkole. Badania porównawcze 1997-2003” K. Ostrowska, J. Surzykiewicz CMPPP, Warszawa 2005.

W badaniach wykorzystano zaproponowany przez J. Surzykiewicza podział na kategorie zachowań agresywno-przemocowych:

- agresję i przemoc fizyczną,
- agresję i przemoc werbalną,
- agresję i przemoc psychiczną,
- agresję i przemoc przeciwko rzeczom,
- agresję i przemoc z użyciem broni,
- agresję i przemoc seksualną,
- agresję przeciw nauczycielom i zachowania zakłócające relacje interpersonalne w rodzinie.

Zachowania najczęściej występujące przedstawiają się następująco:

- oszukiwanie nauczycieli – 43,6% badanych;
- utrudnianie prowadzenia lekcji nauczycielom – 40,8% badanych;
- obrażanie i wymyślanie innym uczniom – 40,3 % badanych;
- bazgranie, pisanie na ścianach, ławkach – 37,5% badanych;
- umyślne potrącanie innych – 32,9 % badanych;
- upijanie się – 30,1 % badanych;
- rozpowszechnianie kłamstw o innych – 28,2 % badanych;
- bicie się z koleżankami i kolegami – 25,3% badanych.

Uczniowie dopuszczają się także zachowań, które noszą znamiona czynów karalnych. Wprawdzie odsetek takich uczniów nie jest duży, to jednak ujawniane przez media drastyczne wydarzenia z zastosowaniem przemocy w szkole znajdują potwierdzenie zarówno w badaniach z 1997, jak i 2003 roku. 11,3 % uczniów przyznaje się do zmuszania innych do robienia czegoś, na co oni nie mają ochoty, czyli do klasycznej przemocy, 4,5% badanych przyznało, że biło tak silnie, iż ktoś odniósł obrażenia, a 1,8% badanych, że uderzyło nauczyciela.

Do zachowań noszących znamiona naruszenia prawa przyznało się od 1,4% do 2,9% badanych uczniów, w tym:

- 1,4% do grożenia użyciem pistoletu;
- 1,8% do uderzenia nauczyciela;
- 1,8% do przywłaszczenia pieniędzy powyżej 100 zł;
- 2,0% do przymuszania do zachowań seksualnych;
- 2,3% do grożenia użyciem gazu, noża, żyletki;
- 2,5% do niszczenia rzeczy nauczyciela;
- 2,8% do używania w czasie bójki ostrych narzędzi;
- 2,8% do podpalania miejsc w szkole lub poza szkołą;
- 2,9% do zaczepiania i prowokowania zachowań seksualnych.

Badaniami objęta była reprezentatywna próba ogólnopolska uczniów (uczniowie szkół wszystkich typów: podstawowych, gimnazjów i ponadgimnazjalnych), a więc uprawnionym jest sformułowanie, iż we wszystkich szkołach istnieją sytuacje noszące znamiona naruszeń norm moralnych, prawnych i społecznych. Najczęściej do różnych form zachowań agresywno-przemocowych przyznają się uczniowie gimnazjów i szkół zawodowych.

Należy jednak wskazać, iż istnieje niemała przestrzeń uczniowskiego środowiska wolna od agresji i przemocy.

Analiza liczby zachowań agresywnych charakterystycznych dla danego ucznia pozwoliła wyróżnić w całej badanej grupie 5 podgrup:

- I. Wolna od zachowań agresywnych – dotyczy 19,8 % badanych.
- II. Przypadkowych agresorów – dotyczy 22,5% uczniów mających na swoim koncie jedno-dwa zachowania agresywne.
- III. Okazjonalnych agresorów – dotyczy 24,1% uczniów mających na swoim koncie od 3 do 5 zachowań agresywnych.

- IV. Kulturowych agresorów – dotyczy 29,2% uczniów mających na swoim koncie od 6 do 16 zachowań agresywnych.
- V. Nałogowych agresorów – dotyczy 4,4% uczniów mających na swoim koncie od 17 do 41 zachowań agresywnych w ciągu roku.

Warto przy tym wyraźnie podkreślić, że uzyskane wyniki badań dotyczyły zachowań, które miały miejsce nie tylko na terenie szkoły. Większość zdarzeń miała miejsce poza szkołą, po zajęciach dydaktycznych.

W marcu 2006 r. w ramach kampanii medialnej „Szkoła bez przemocy”, realizowanej przez grupy wydawnicze Polska Presse i Orkla Press, zostały przez CBOS przeprowadzone badania reprezentatywne oparte na metodologii wypracowanej przez Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno Pedagogicznej, których wyniki potwierdzają przytoczone powyżej dane.

III. Charakterystyka zjawiska agresji i przemocy

Zdefiniowanie pojęcia agresji i przemocy jest trudnym i złożonym zadaniem. W psychologii oznacza „działanie skierowane przeciwko osobom lub przedmiotom, wywołujące u jednostki niezadowolenie lub gniew”.¹

Agresja może występować w postaci fizycznej lub słownej. Może występować w formie bezpośredniej – skierowanej na osobę lub rzecz wywołującą uczucie wrogości i w formie przemieszczonej – skierowanej na obiekt zastępczy.

Przemoc – to zachowania agresywne i jednocześnie destruktywne w stosunku do innej osoby lub grupy osób, /.../ w wyniku których inne osoby ponoszą uszczerbek na ciele lub w zakresie funkcji psychicznych².

Jest to bezpośrednie oddziaływanie jednego człowieka na drugiego w celu zmuszenia go do zmiany zachowań, zmiany systemu wartości bądź poglądów w jakiejś sprawie. Działanie takie stwarza sytuacje zagrażające bezpieczeństwu fizycznemu lub psychicznemu.

Ch.N. Cofer i M.H. Appley wyróżniają cztery koncepcje dotyczące źródeł agresji. Według jednej z nich agresja jest instynktem. Druga ujmuje ją jako reakcję na frustrację, trzecia traktuje jako nabyty popęd, a czwarta uznaje zachowania agresywne jako wyuczone przez wzmacnianie.³

Za przemoc odpowiedzialny jest sprawca, bez względu na to, co zrobiła ofiara. Niektóre przejawy groźenia przemocą są w istocie aktami przemocy. Nie każda forma przemocy jest ścigana przez prawo⁴. Czynniki ryzyka zachowań agresywnych i przemocowych mogą tkwić w środowisku rodzinnym, szkolnym lub w grupie rówieśniczej. Zachowania tego typu mogą być również generowane przez środki masowego komunikowania czy gry komputerowe albo wynikać z cech osobowych jednostki.

¹ Surzykiewicz J., „Agresja i przemoc w szkole”, CMPPP, Warszawa 2000, str. 13

² Kmieciak – Baran K., „Młodzież i przemoc”, *Przegląd Oświatowy*, Gdańsk 2000, str. 72

³ Grochulska J., „Reedukacja dzieci agresywnych” Warszawa 1982, s.6-7.

⁴ Mellibruda J., „Oblicza przemocy”, *Remedium* XII 1993

Współczesne podejście do profilaktyki zakłada, że u podstaw przejawiania przez dzieci i młodzież zachowań problemowych leżą te same lub podobne motywy. Zachowania te służą zaspokojeniu potrzeb psychicznych, realizacji zadań rozwojowych, radzeniu sobie z przeżywanymi trudnościami życiowymi⁵.

Zachowanie młodego człowieka zależy od jego indywidualnych cech oraz od czynników występujących w środowisku. Mogą one mieć charakter chroniący (czynniki chroniące) lub zwiększający możliwość podjęcia określonego zachowania (czynniki ryzyka).

Do czynników chroniących należą: silna więź emocjonalna z rodzicami, zainteresowanie nauką szkolną, regularne praktyki religijne, poszanowanie prawa, norm, wartości i autorytetów społecznych, przynależność do pozytywnej grupy.⁶

Czynniki ryzyka to cechy, sytuacje, warunki sprzyjające powstawaniu zachowań ryzykownych, np.: wysoki poziom lęku i niepokoju, niska samoocena, niedojrzałość emocjonalna i społeczna, słaba kontrola wewnętrzna, nierealistyczne oczekiwania wobec siebie i otoczenia, brak zainteresowania nauką szkolną, zaburzenia więzi z rodzicami, nieprawidłowa struktura rodziny, itd. Prawdopodobieństwo podjęcia zachowania ryzykownego jest tym większe, im więcej czynników ryzyka, im bardziej są one szkodliwe, im dłużej trwa ich działanie.

Coraz częściej w praktyce szkolnej spotykamy się z zachowaniami, które wymagają zdecydowanej interwencji. Są to np. pobicia, wymuszenia określonych zachowań czy pieniędzy, kradzieże, posiadanie środków odurzających przez uczniów. Należy reagować na każdą sytuację związaną z agresją i przemocą – brakiem reakcji komunikujemy uczniom, że mają prawo tak się zachowywać.

Doraźne sytuacje wymagają szybkiej i zdecydowanej interwencji wychowawcy. Działania powinny być konsekwentne i skuteczne, a zarazem podyktowane troską o rzeczywiste dobro wszystkich uczniów (dotyczy to zarówno ofiary, jak sprawcy).

Celem interwencji nie jest potępienie ucznia jako osoby, ale wskazanie zachowań, które nie są aprobowane, wyrażenie niezgody na stosowanie agresji i przemocy oraz podjęcie działań umożliwiających wielopłaszczyznowe rozwiązanie problemu.

IV. Uzasadnienie wprowadzenia programu

W aktualnym stanie prawnym zadanie zapewnienia bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach i placówkach - w związku z ogólną odpowiedzialnością za działalność tych jednostek – spoczywa na organach prowadzących. Coraz bardziej nagląca potrzeba poprawy bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w szkołach, a także wzmocnienia działań profilaktycznych realizowanych w społeczności szkolnej, wymaga wsparcia tych organów w realizacji wymienionego zadania w formie tworzenia ogólnopolskich programów, w ramach których otrzymywałyby również wsparcie finansowe.

⁵ Szymańska J., „Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki”, CMPPP, Warszawa 2002., str. 15.

⁶ Ibidem, str. 17

Dotychczasowe działania nie wyeliminowały z rzeczywistości szkolnej zachowań problemowych dzieci i młodzieży. Istnieje wiele źródeł tego stanu rzeczy, podobnie jak istnieje wiele źródeł samej agresji. Wśród nich można wskazać społeczne przyzwolenie na przemoc, znajdujące odzwierciedlenie w realiach szkoły. W znacznej części przyczyną tego zjawiska jest mylna interpretacja pojęcia tolerancji. Założenia związane z tym pojęciem dotyczyły wrażliwości na drugiego człowieka, współpracy i współdziałania. W sposób nieuprawniony i niebezpieczny rozszerza się to pojęcie, artykułując oczekiwania zmierzające nie tylko do akceptacji innego człowieka, ale także do akceptacji patologii, którymi bywa dotknięty. Tymczasem pomocy, akceptacji i wsparcia wymagają ludzie, zaś niepożądane zjawiska muszą być identyfikowane i eliminowane z życia społecznego.

Program „Zero tolerancji dla przemocy w szkole” ma na celu zaakcentowanie braku zgody ze strony państwa na niepożądane zjawiska w szkole: na agresję, przemoc fizyczną i psychiczną, używanie narkotyków i alkoholu, prześladowanie, itp.

W pierwszej kolejności jest to brak tolerancji dla zła szerzonego przez dorosłych w różnych obszarach dotyczących rozwoju dzieci i młodzieży (w szkole, w domu, w środowisku lokalnym), w różnych formach (przez bezpośredni kontakt, wykorzystywanie mediów elektronicznych, TV, radia i prasy) i w różny sposób (nie tylko przez określone zachowania, ale także przez obojętność i zaniedbanie, tolerowanie i promowanie złych zachowań, zaburzenie procesu kształtowania świadomości społecznej, itp.).

Celem programu jest także przywrócenie właściwych proporcji pomiędzy prawami i obowiązkami uczniów. Każde prawo stanowione obejmuje, w odpowiednich proporcjach, z jednej strony **uprawnienia**, z drugiej zaś **zobowiązania**. Te proporcje zostały zarówno w polskim prawie oświatowym, jak również w praktyce szkolnej poważnie zachwiane. Obecne rozwiązanie jest zgodne z panującą ogólną kulturą konsumpcyjną, z filozofią przyzwolenia i deprecjonowania humanistycznych wartości i norm etycznych i sprzeczne z tradycją dobrego wychowania młodych ludzi.

W tej trudnej rzeczywistości triumfuje koncepcja wychowania bezstresowego, w wersji bardzo powierzchownej, sprowadzającej się do dawania dorosłym alibi dla zaniedbań wychowawczych i usprawiedliwiania zaniechania oddziaływań wychowawczych, a nawet braku właściwej opieki nad dziećmi i młodzieżą. Wychowywanie bowiem wymaga czasu i poświęcenia, to wieloletni trud, przed którym cofa się wielu dorosłych, w tym także rodziców i nauczycieli.

Łatwo zapomina się niewygodną prawdę pedagogiczną, że wychowywać - to znaczy kochać i wymagać.

Zadaniem programu jest przypomnienie, że nasi uczniowie bardzo potrzebują mądrych, świadomych, uczciwych, przyjaznych dorosłych, którzy pomogą im dokonywać trudnych wyborów, podejmować decyzje, które mogą zaważyć na całym ich życiu. Uczniowie potrzebują dorosłych, którzy pomogą im znaleźć właściwą, własną drogę, stać się ludźmi odpowiedzialnymi, otwartymi na innych, umiejącymi współżyć i współdziałać z innymi, rozwiązującymi konflikty i problemy bez przemocy, budującymi swoje poczucie wartości bez krzywdzenia innych ludzi.

Jednakże najważniejszym, priorytetowym zadaniem programu jest osiągnięcie rzeczywistej poprawy stanu bezpieczeństwa uczniów w polskich szkołach, ograniczenie występujących zjawisk patologicznych, w tym szczególnie agresji i przemocy rówieśniczej. Dla osiągnięcia tego celu zostaną w ramach programu zastosowane odpowiednie środki, od zaproponowania szkołom nowych sposobów zapewnienia uczniom ochrony, przez wzmocnienie nadzoru nad tą sferą działalności szkoły i opracowanie skuteczniejszego katalogu oddziaływań wychowawczych, aż do realizacji działań mających na celu korektę społecznych warunków, w jakich funkcjonuje szkoła, tak aby uzupełniać, wspierać, rozszerzać i poprawiać skuteczność oddziaływań wychowawczych adresowanych do uczniów.

V. Cele programu

- 1) zmniejszenie skali zjawiska agresji i przemocy rówieśniczej w szkołach i placówkach systemu oświaty,
- 2) poprawa skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec uczniów będących sprawcami przemocy rówieśniczej,
- 3) zwiększenie skuteczności ochrony ofiar przemocy w środowisku nauczania i wychowania, zwiększenie dostępności i skuteczności udzielanej pomocy,
- 4) ograniczenie skali występowania innych zjawisk patologicznych (narkomania, alkoholizm),
- 5) korekta aktualnych rozwiązań legislacyjnych i społecznych tworzących warunki dla działalności profilaktycznej i wychowawczej szkół i placówek.

Cele te będą realizowane przez:

- 1) systematyczne diagnozowanie zjawiska agresji i przemocy oraz innych zjawisk patologicznych w szkołach i placówkach,
- 2) udzielanie pomocy ofiarom przemocy oraz oddziaływanie na sprawców przemocy,
- 3) podnoszenie wrażliwości i odpowiedzialności wszystkich podmiotów szkolnych w odniesieniu do wszystkich przejawów agresji i przemocy rówieśniczej,
- 4) poprawę skuteczności działalności wychowawczej i profilaktycznej szkół, w szczególności w zakresie agresji i przemocy,
- 5) podniesienie kompetencji dyrektorów szkół, nauczycieli i pracowników administracyjnych szkoły w zakresie zapobiegania i interweniowania w sytuacjach zagrożenia,
- 6) upowszechnienie narzędzi i metod ochrony bezpieczeństwa uczniów w szkołach i placówkach,
- 7) nowelizację obowiązujących aktów prawnych pod kątem tworzenia warunków zapobiegających i przeciwdziałających zjawiskom agresji i przemocy.

VI. Założenia programu

VI.1. Społeczne skutki realizacji celów programu

Realizacja celów programu powinna spowodować:

- 1) skupienie społecznej uwagi wokół problemu agresji i przemocy, występującego w środowisku dziecięco – młodzieżowym,
- 2) zmianę traktowania problemu agresji i przemocy rówieśniczej (zmniejszenie społecznego przyzwolenia na przemoc),
- 3) promowanie umiejętności rozwiązywania problemów i konfliktów bez przemocy,
- 4) edukację uczniów, nauczycieli i rodziców w zakresie przyczyn, skutków i sposobów radzenia sobie z agresją i przemocą,
- 5) wzmocnienie i rozszerzenie interdyscyplinarnego systemu oddziaływań wychowawczych na dzieci i młodzież.

VI.2. Adresaci programu

- 1) uczniowie szkół i wychowankowie placówek wymienionych w art. 2 pkt. 2, 3-3b, 5 i 7 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, w tym ofiary przemocy, sprawcy i świadkowie przemocy,
- 2) dyrektorzy, nauczyciele i pracownicy administracyjni szkół i placówek,
- 3) rodzice uczniów i wychowanków.

VI.3. Realizatorzy programu

Realizatorami programu będą organy administracji rządowej przy wsparciu państwowych jednostek organizacyjnych realizujących zadania w zakresie objętym programem. Koordynatorem programu jest Minister Edukacji Narodowej.

Program ma na celu wzmocnienie i rozszerzenie interdyscyplinarnego systemu oddziaływań na dzieci i młodzież, skupienie jak najszerszej społecznej uwagi i zaangażowania wokół rozwiązywania problemów agresji i przemocy występujących w środowisku dziecięco-młodzieżowym. Dla osiągnięcia tego celu w programie będą uczestniczyć/współpracować:

- 1) jednostki samorządu terytorialnego, Policji, straży miejskiej, pomocy społecznej, sprawiedliwości,
- 2) organizacje pozarządowe, kościoły,
- 3) szkoły i placówki,
- 4) szkoły wyższe kształcące nauczycieli, zakłady kształcenia nauczycieli, placówki doskonalenia nauczycieli,
- 5) zainteresowane instytucje i podmioty lokalnego środowiska, w tym np. pracodawcy, organizatorzy wypoczynku, podmioty gospodarcze, osoby fizyczne,

VI.4. Przepisy prawa obowiązujące w zakresie zadań objętych programem

- 1) *ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256. poz. 2572, z późn. zm.)*
- 2) *ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 i Nr 170, poz. 1218),*
- 3) *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. Nr 51, poz. 458, z późn. zm.),*
- 4) *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz.U. Nr 61, poz. 624, z późn. zm.),*
- 5) *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie ramowych statutów placówek publicznych (Dz.U. Nr 52, poz. 466),*
- 6) *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz.U. Nr 52, poz. 467 i Nr 212, poz.176),*
- 7) *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach oddziałach oraz w ośrodkach (Dz.U. Nr 19, poz. 166),*
- 8) *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2001 r. w sprawie orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego lub indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży oraz szczegółowych zasad kierowania do kształcenia specjalnego lub indywidualnego nauczania (Dz.U. Nr 13, poz. 114 i z 2003 r. Nr 23, poz. 192.),*
- 9) *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U. z 2003 r. Nr 5, poz. 46),*
- 10) *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 15 lipca 2004 r. w sprawie przypadków, w których do szkoły dla dorosłych można przyjąć osobę, która ukończyła 16 albo 15 lat (Dz.U. Nr 169, poz. 1768),*
- 11) *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz.U. z 2003 r., Nr 6 , poz. 69),*
- 12) *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz.U. Nr 199, poz. 2046, z późn. zm.),*
- 13) *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i sportu z dnia 7 stycznia 2003r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. Nr 11, poz. 114),*

- 14) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 21 stycznia 1997 r. w sprawie warunków, jakie muszą spełniać organizatorzy wypoczynku dla dzieci i młodzieży szkolnej, a także zasady jego organizowania i nadzorowania (Dz.U. Nr 12, poz. 67, i Nr 18, poz. 102),
- 15) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 8 listopada 2001 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (Dz.U. Nr 135, poz. 1516),
- 16) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz.U. Nr 67, poz. 756, z późn. zm.)
- 17) rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 czerwca 2005 r. w sprawie stypendiów Prezesa Rady Ministrów, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania oraz ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (Dz.U. Nr 106, poz. 890),

oraz

- 1) ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109, z późn. zm.),
- 2) ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.),
- 3) ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2002 r. Nr 147, poz. 1231, z późn. zm.),
- 4) ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. Nr 179, poz. 1485, z późn. zm.),
- 5) ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz. U. z 1996 r. Nr 10, poz. 55, z późn. zm.),
- 6) ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2002 r. Nr 7, poz. 58, z późn. zm.),
- 7) ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64, poz. 593, z późn. zm.),
- 8) ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493),
- 9) ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 2004 r. Nr 253, poz. 2531, z późn. zm.),
- 10) ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. Nr 17, poz. 78, z późn. zm.),
- 11) ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. Nr 227, poz. 1658).

VI.5. Korelacja programu z innymi programami i strategiami

Program jest skorelowany z następującymi programami i strategiami:

- 1) Strategią Polityki Społecznej 2007-2013,
- 2) Programem Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży,
- 3) Narodowym Programem Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,

- 4) Narodowym Programem Zapobiegania Narkomanii,
- 5) Narodowym Planem Działań na Rzecz Dzieci,
- 6) Strategią Państwa dla Młodzieży,
- 7) Programem ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem bezpieczniej”,
- 8) Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- 9) Strategią Rozwoju Edukacji na Terenach Wiejskich- projekt Strategii po KRM został rekomendowany Radzie Ministrów.

VI.6. Czas trwania programu

Wychowanie jest z definicji procesem długofalowym, rozłożonym w czasie. Z tego względu realizację programu zaplanowano na lata 2007-2013, przy czym w roku 2007 oraz w roku 2010 przeprowadzone zostaną ogólnopolskie badania reprezentatywne, dotyczące występowania zjawiska agresji i przemocy w środowisku szkolnym.

W roku 2007 i w roku 2008 zostanie zrealizowana większość działań o charakterze interwencyjnym, zaś lata 2009-2013 są przeznaczone na realizację działań wymagających dłuższego czasu na wdrożenie i upowszechnienie.

VI.7. Obszary objęte programem

Zapewnienie realizacji skutecznych, konsekwentnych, systemowych działań wychowawczo-profilaktycznych zapobiegających i przeciwdziałających agresji i przemocy w środowisku dziecięco-młodzieżowym jest zadaniem równie ważnym i pilnym, co trudnym. Wymaga równoczesnego podjęcia szerokiego, dobrze zorganizowanego i zaplanowanego w czasie programu działań zapobiegawczych oraz niezwłocznego wdrożenia działań zmierzających do skutecznej interwencji w stan obecny, mającej na celu szybkie wyeliminowanie czynników sprzyjających i nasilających zjawiska agresji i przemocy.

Realizacja programu powinna uwzględniać działania w obszarze:

- 1) oświaty i wychowania,
- 2) szkolnictwa wyższego,
- 3) wymiaru sprawiedliwości,
- 4) prewencji,
- 5) bezpieczeństwa publicznego,
- 6) kultury,
- 7) sportu,
- 8) polityki społecznej,
- 9) zdrowia.

Działaniom w poszczególnych obszarach towarzyszyć będą zmiany przepisów prawa.

Działania realizowane w poszczególnych obszarach będą, w różnych formach, adresowane do środowiska szkolnego i ukierunkowane na wsparcie szkół w działalności wychowawczej i zapobiegawczej.

Szkoła stanowi dobry teren skutecznych oddziaływań profilaktycznych, wpływających na całokształt funkcjonowania społecznego dzieci i młodzieży, ponieważ jest miejscem:

- spotkania dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych odpowiedzialnych za opiekę i wychowanie (rodzice i nauczyciele),
- intensywnego rozwoju interpersonalnego i społecznego,
- zadaniowej działalności uczniów,
- konfrontacji autorytetów i kształtowania się poczucia własnej tożsamości ucznia,
- wypełniania znacznej części aktywnego życia dzieci i młodzieży,
- weryfikacji oczekiwań rodziców związanych z własnym dzieckiem ⁷.

Program wskazuje ogólne sfery i kierunki działań, które podejmowane będą w obrębie poszczególnych resortów, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, a także szkół i placówek systemu oświaty. Jego realizacja pozwoli na poprawę stanu bezpieczeństwa uczniów w szkołach i placówkach oraz na ogólną poprawę stanu bezpieczeństwa dzieci i młodzieży.

VII. Obszar oświaty i wychowania

Funkcjonowanie szkoły jako instytucji wychowawczej znajduje odzwierciedlenie w Preambule ustawy o systemie oświaty:

„Oświata w Rzeczypospolitej Polskiej stanowi wspólne dobro całego społeczeństwa; kieruje się zasadami zawartymi w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także wskazaniemi zawartymi w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Konwencji o Prawach Dziecka. Nauczanie i wychowanie - respektując chrześcijański system wartości - za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki. Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata. Szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności.”

Ustawa o systemie oświaty, ilekroć mówi o obowiązkach szkoły, z reguły wymienia łącznie kształcenie, wychowanie i opiekę. Zgodnie z art. 1 ustawy system oświaty zapewnia m.in.: realizację prawa każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej do kształcenia się oraz prawa dzieci i młodzieży do wychowania i opieki, odpowiednich do wieku i osiągniętego rozwoju, wspomaganie przez szkołę wychowawczej funkcji rodziny, utrzymywanie bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach i placówkach.

⁷ Gaś Z. B., „Profilaktyka w szkole. Zapobieganie uzależnieniom uczniów”, CMPPP Warszawa 1997 str. 54
Szymańska J., „Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki” CMPPP, Warszawa 2002 str. 50.

Dotychczasowe doświadczenia pokazują, że mimo obejmowania przez system oświaty trzech obszarów: nauczania, wychowania i opieki, w praktyce regulacje ustawowe odnosiły się w pierwszej kolejności do zagadnień związanych z nauczaniem. Problematyce wychowania i opieki poświęcano niewiele miejsca. Konsekwencją tego stanu rzeczy było skoncentrowanie się w placówkach edukacyjnych w pierwszej kolejności na dydaktyce.

Życie zweryfikowało takie postępowanie. Dzisiejsza szkoła nie jest przygotowana na wyzwania, które stawia przed nią szybki rozwój społeczny, szybki rozwój masowego komunikowania, nadawanie zbyt wielkiej rangi konsumpcyjnemu stylowi życia, zbyt liberalizm i związany z tymi zjawiskami kryzys wartości.

Proponowane zmiany mają na celu ukazanie znaczenia wychowania dzieci i młodzieży, stanowiąc będą jednocześnie wskazanie drogi oddziaływania na dzieci i młodzież przez wszystkich pracowników oświaty, począwszy od dyrektorów szkół i placówek oświatowych, poprzez nauczycieli, wychowawców, po pracowników administracji i obsługi.

VII.1 Poprawa stanu bezpieczeństwa w szkołach i placówkach

VII.1.1. Wprowadzenie monitoringu wizyjnego wejść do szkół i placówek

Projekt ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw, przyjęty przez Rząd w dniu 7 listopada 2006 r. przewiduje podstawę prawną do przyjmowania przez Radę Ministrów specjalnych programów rządowych, których celem byłoby wspomaganie organów prowadzących szkoły i placówki w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki.

Aktualnie w Ministerstwie Edukacji Narodowej prowadzone są prace nad przygotowaniem programu rządowego wdrożenia monitoringu wizyjnego wejść do szkół i placówek oświatowych. Wprowadzenie monitoringu wizyjnego wejść do szkół i placówek oświatowych wydaje się stosunkowo najprostszym, a jednocześnie bardzo efektywnym działaniem mającym na celu poprawę bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w szkołach i placówkach, a także wzmocnienie działań profilaktycznych realizowanych w społeczności szkolnej.

Program instalowania monitoringu realizowany będzie etapowo. Podejmowane przez organy prowadzące szkoły i placówki przedsięwzięcia będą oceniane pod kątem kryteriów skuteczności i efektywności. Projekt monitoringu wizyjnego wejść do szkół i placówek zakłada, że zakup „standardowego” zestawu do monitorowania (tj. dwie kamery umożliwiające rejestrację zdarzeń od wewnątrz i na zewnątrz wejścia do budynku szkoły lub placówki, w kolorze i rozdzielczości wystarczającej do identyfikacji osób, rejestrator, kolorowy monitor oraz urządzenia dodatkowe niezbędne do zainstalowania zestawu) oraz koszt instalacji – będą finansowane ze środków budżetu państwa. Natomiast koszty eksploatacji lub ewentualnego rozszerzenia systemu będzie ponosił organ prowadzący szkołę lub placówkę. W realizację projektu będą zaangażowani dyrektorzy szkół, rady rodziców, organy prowadzące szkoły, wojewodowie, kuratorzy oświaty i Ministerstwo Edukacji Narodowej.

VII.1.2. Realizacja uchwały Nr 186/2006 Rady Ministrów z dnia 7 listopada 2006 r. w sprawie działań administracji rządowej przeciwko przemocy w szkołach i placówkach

W dniu 7 listopada 2006 r. Rada Ministrów przyjęła *uchwałę Nr 186/2006 w sprawie działań administracji rządowej przeciwko przemocy w szkołach i placówkach*, zobowiązującą Ministra Edukacji Narodowej, w porozumieniu z Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministrem Sprawiedliwości, Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz wojewodami, do niezwłocznego podjęcia działań mających na celu dokonanie przeglądu i oceny szkół i placówek pod względem bezpieczeństwa dzieci i młodzieży oraz sprawowania nad nimi prawidłowej opieki, a także pomocy szkołom i placówkom w wypracowaniu skutecznych metod współpracy z właściwymi organami w celu eliminowania w nich aktów przemocy i podniesienia poziomu bezpieczeństwa uczniów.

Zgodnie z §1 ust. 2 uchwały Minister Edukacji Narodowej został zobowiązany do przygotowania harmonogramu działań i szczegółowych zadań związanych z realizacją uchwały. Harmonogram ten został opracowany i przekazany członkom Rady Ministrów.

W ramach realizacji uchwały podjęto następujące działania na rzecz udzielenia szkołom pomocy oraz eliminowania aktów przemocy i podniesienia bezpieczeństwa uczniów:

- 1) powołano w Ministerstwie Edukacji Narodowej Zespół ds. koordynacji prac związanych z realizacją cyt. uchwały Rady Ministrów;
- 2) ustalono zasady organizacji współpracy i realizacji przeglądu i oceny szkół i placówek przez ministrów właściwych i wojewodów, w tym:
 - określono zakres przeglądu - uzyskanie informacji o sytuacjach, w których uczniowie podlegają stałej opresji i zadawaniu cierpień fizycznych i psychicznych, o przestępstwach, wykroczeniach przeciwko zdrowiu i mieniu, przypadkach używania narkotyków,
 - uzgodniono formy realizacji zadania - spotkania z Radą Pedagogiczną i przedstawicielami Rady Rodziców, spotkania z uczniami, spotkania z pracownikami niepedagogicznymi szkoły,
 - ustalono terminy realizacji szczegółowych działań,
 - omówiono sposoby dokumentowania oraz podsumowywania wyników przeglądu,
 - ustalono tryb i formy współpracy w trakcie realizacji zadania;
- 3) wojewodowie powołali zespoły do dokonania przeglądu i oceny szkół i placówek pod względem bezpieczeństwa dzieci i młodzieży oraz sprawowania nad nimi prawidłowej opieki. Wytypowali przedstawicieli do koordynacji realizacji zadania oraz bezpośrednich kontaktów z zespołami i z MEN;
- 4) Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji wytypowali przedstawicieli oraz funkcjonariuszy uczestniczących w przeglądzie i ocenie szkół i placówek;
- 5) przekazano wojewodom propozycje narzędzi do przeprowadzenia oraz dokumentowania przeglądu i oceny szkół i placówek pod względem bezpieczeństwa dzieci i młodzieży oraz sprawowania nad nimi prawidłowej opieki;

- 6) opracowano i udostępniono na stronach internetowych MEN pakiet metodyczny do szkolenia rad pedagogicznych oraz spotkań z uczniami;
- 7) rozpoczęto przegląd szkół i placówek pod względem bezpieczeństwa dzieci i młodzieży oraz sprawowania nad nimi prawidłowej opieki.

Termin zakończenia przeglądu ustalono na dzień 15 czerwca 2007 r.

W ramach realizacji uchwały zrealizowane zostaną także następujące działania:

- 1) szkolenia Rad Pedagogicznych oraz pracowników niepedagogicznych szkół i placówek w zakresie zapewnienia uczniom prawidłowej opieki i bezpieczeństwa, w tym: współpracy dyrektora, nauczycieli i wychowawców z organami Policji i prokuratury w celu przeciwdziałania przejawom patologii w środowisku nauczania i wychowania, zasad i zakresu odpowiedzialności karnej za niedopełnienie obowiązku prawidłowej opieki nad uczniami, podstawowych zasad postępowania w sytuacjach zagrożeń (udostępnienie i omówienie procedur interwencyjnych ze szczególnym uwzględnieniem postępowania wobec przemocy);
- 2) przeprowadzenie spotkań z uczniami szkół i placówek dotyczących:
 - sposobów podniesienia ich wspólnego bezpieczeństwa na terenie szkoły lub placówki,
 - konieczności właściwego reagowania na wszelkie negatywne i zagrażające sytuacje występujące na terenie szkół i placówek,
 - potrzeby i celowości ujawniania przez uczniów wszelkich negatywnych zachowań mających miejsce na terenie szkoły lub placówki;
- 3) powołanie przy wojewodach interdyscyplinarnych zespołów ds. bezpieczeństwa dzieci i młodzieży, tworzących płaszczyznę stałej współpracy i budujących partnerstwo na rzecz bezpieczeństwa na poziomie lokalnym (ew. wykorzystujących rozwiązania przewidziane w programie rządowym „Razem bezpieczniej”);
- 4) powołanie we wszystkich szkołach i placówkach koordynatorów ds. bezpieczeństwa integrujących działania wszystkich podmiotów szkolnych (nauczycieli, uczniów i wychowanków, rodziców) oraz współpracujących ze środowiskiem w zakresie bezpieczeństwa.

Minister Edukacji Narodowej przedstawi, w porozumieniu z organami wymienionymi w § 1 ust.1 uchwały, sprawozdanie z wykonania uchwały pod obrady Rady Ministrów do dnia 31 sierpnia 2007 r.

VII.1.3. Przypomnienie i rekomendowanie szkołom istniejących instrumentów możliwych do wykorzystania wobec uczniów zagrożonych demoralizacją i popełniających czyny zabronione

W 2006 roku upowszechniony został pakiet materiałów pomocniczych dla szkół, zawierający propozycje działań i narzędzi dotyczących przeciwdziałania zjawiskom agresji i przemocy w środowisku szkolnym, w tym procedury postępowania szkół i współpracy szkół z Policją w sytuacjach zagrożeń, a także poradnik metodyczny dla nauczycieli dotyczący przeciwdziałania przemocy w szkole pt. „Agresja i przemoc w szkolnych działaniach

profilaktycznych”. Materiały te zostały, w styczniu 2007 r., opublikowane na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz na stronach Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli i Centrum Metodycznego Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej.

Upowszechnienie materiałów pozwoli na kształtowanie umiejętności praktycznego stosowania tych działań i narzędzi, a w szczególności procedur postępowania w sytuacjach szczególnie niebezpiecznych zachowań uczniów. Poradnik metodyczny dla nauczycieli zawiera treści wspomagające nauczycieli w obszarze związanym z zapobieganiem agresji i przemocy w środowisku szkolnym, w tym m.in. rodzaje środków wychowawczych możliwych do zastosowania w przypadku agresywnych zachowań uczniów w szkole. Szersze upowszechnienie poradnika metodycznego przyczyni się do podniesienia kompetencji wychowawczych nauczycieli w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania zjawiskom agresji i przemocy na terenie szkół.

Jednocześnie prowadzone będą szkolenia rad pedagogicznych w zakresie:

- 1) procedury postępowania w sytuacjach zagrożenia dzieci i młodzieży przestępczością i demoralizacją (analizowanie procedur, ustalanie metod współpracy szkół i placówek z Policją, omawianie zasad wymiany informacji pomiędzy szkołami a Policją);
- 2) bezpieczeństwa dzieci i młodzieży, przeciwdziałania przemocy i agresji (wspólne spotkania w szkołach i placówkach wszystkich środowisk);
- 3) kryzysów dzieci i młodzieży w okresie dojrzewania ze szczególnym uwzględnieniem przejawów zachowań destrukcyjnych.

Działania podjęte w 2006 r. inicjują sekwencję dalszych działań mających na celu upowszechnianie wiedzy i umiejętności nauczycieli i wychowawców, a także rodziców i uczniów w zakresie rozwiązywania problemów wychowawczych i rozwojowych.

Szkoły i placówki, w ramach współpracy będą informować na bieżąco Policję o zdarzeniach noszących znamiona przestępstwa, stanowiących zagrożenie dla życia i zdrowia uczniów oraz przejawach demoralizacji dzieci i młodzieży, a Policja udzielać będzie szkole i placówce pomocy w rozwiązywaniu trudnych, mogących mieć podłoże przestępcze problemów, które zaistniały na terenie szkoły i placówki. Dyrektorowi szkoły przysługuje możliwość wniesienia skargi na funkcjonariusza Policji w przypadku, gdy ten odmówi lub zaniecha podjęcia działań interwencyjnych w związku z zachowaniami problemowymi dzieci i młodzieży. Skarga taka powinna zostać skierowana do komendanta miejskiego/gminnego Policji, do wiadomości wójta/burmistrza/prezydenta miasta. Komendant Policji jest zobowiązany do ustosunkowania się do skargi w ciągu 24 godzin.

VII.1.4. Zapewnienie nauczycielom ochrony przewidzianej w Kodeksie karnym dla funkcjonariuszy publicznych

Ze względu na występujące w szkołach i placówkach zjawiska związane z agresją i przemocą skierowaną w stosunku do nauczycieli (przypadki agresji fizycznej, psychicznej i słownej), a także wynikające z nich sytuacje zagrażające zdrowiu, życiu oraz mieniu nauczycieli, projekt *ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw*, przyjęty

przez Rząd w dniu 7 listopada 2006 roku, przewiduje, poprzez zmiany w ustawie Karta Nauczyciela, przyznanie nauczycielom ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym.

Nowelizacja przepisu art. 63 ustawy Karta Nauczyciela ma na celu zagwarantowanie nauczycielowi – podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych - ochrony przewidzianej w Kodeksie karnym dla funkcjonariuszy publicznych, a co za tym idzie, wzmocnienie rangi zawodu nauczyciela.

W rozdziale XXIX Kodeksu karnego zawarte są następujące przepisy zapewniające ochronę funkcjonariuszom publicznym poprzez zaliczenie do czynów zabronionych:

- naruszenia nietykalności osobistej funkcjonariusza publicznego,
- czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego wspólnie z innymi osobami lub z użyciem broni palnej lub innego niebezpiecznego przedmiotu lub środka obezwładniającego,
- stosowania groźby bezprawnej lub przemocy w celu zmuszenia funkcjonariusza publicznego do przedsięwzięcia lub zaniechania prawnej czynności służbowej,
- znieważenia funkcjonariusza publicznego.

Proponowana zmiana spowoduje, że określone czyny zabronione, popełnione na szkodę nauczyciela, będą ścigane z urzędu, a nie – jak dotychczas – z oskarżenia prywatnego. Tego rodzaju czyny popełnione na szkodę nauczyciela, jako funkcjonariusza publicznego, będą wyczerpywały też znamiona przestępstw zagrożonych surowszą karą.

VII.1.5. Zwiększenie odpowiedzialności dyrektorów szkół, nauczycieli oraz pracowników niebędących nauczycielami za zapewnienie bezpieczeństwa uczniów na terenie szkoły

Dyrektorzy i nauczyciele szkół i placówek będą mieli prawny, a nie tak jak dotychczas społeczny, obowiązek zawiadamiania Policji lub sądu o okolicznościach świadczących o demoralizacji nieletniego, w szczególności o naruszeniu przez niego zasad współżycia społecznego, popełnieniu czynu zabronionego, używaniu alkoholu lub innych środków odurzających oraz wnioskowania o ustanowienie przez sąd odpowiednich środków wychowawczych lub poprawczych. W tym zakresie konieczna będzie zmiana *ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*.

Dyrektorzy i nauczyciele będą zobowiązani reagować na wszystkie, nawet najdrobniejsze przejawy naruszenia przez uczniów zasad zachowania, dyscypliny szkolnej, w szczególności na przemoc fizyczną, agresję, używanie wulgarnych wyrazów i zwrotów, wulgarnie gesty. Sposób realizacji tych zadań przez nauczycieli i dyrektorów będzie rzutować na ocenę ich pracy.

Zmianie podlegać będzie także *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. Nr 61, poz. 624 z późn. zm.)*.

VII.1.6. Wzmocnienie i podniesienie poziomu skuteczności sprawowania nadzoru pedagogicznego

Dotychczasowa formuła sprawowania nadzoru pedagogicznego nie stanowiła rzeczywistego wsparcia dla szkół i placówek systemu oświaty. Nie zapewniała pełnej kontroli nad działalnością tych jednostek, a także nie stanowiła narzędzia do gromadzenia rzetelnych informacji o zjawiskach i zdarzeniach mających miejsce w tych jednostkach.

Wskazuje to na wyraźne zaburzenia relacji między organami sprawującymi nadzór pedagogiczny, organami prowadzącymi oraz szkołami i placówkami.

W dniu 3 stycznia 2007 r. weszło w życie nowe *rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2006 r. w sprawie szczegółowych zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego, wykazu stanowisk wymagających kwalifikacji pedagogicznych, kwalifikacji niezbędnych do sprawowania nadzoru pedagogicznego, a także kwalifikacji osób, którym można zlecać prowadzenie badań i opracowywanie ekspertyz* (Dz.U. Nr 235, poz. 1703)

W trybie pilnym, trzeba wzmocnić i podnieść poziom skuteczności nadzoru pedagogicznego poprzez:

- organizację spotkań z kuratorami oświaty, rekomendowanie im zasad sprawowania bezpośredniego, celowego i konsekwentnego nadzoru pedagogicznego, ujętych w ww. rozporządzeniu; sformułowanie w tej sprawie wytycznych Ministra Edukacji Narodowej w trybie przewidzianym w ustawie o systemie oświaty,
- utworzenie w każdym kuratorium oświaty komórki do spraw skarg, interwencji i bezpieczeństwa uczniów,
- poszerzenie kompetencji ministra właściwego ds. oświaty i wychowania o możliwość bezpośredniego badania szczególnych spraw w szkołach i placówkach.

VII.2. Poprawa jakości działalności wychowawczej i zapobiegawczej szkół i placówek

VII.2.1. Wzmocnienie wychowawczo – opiekuńczej funkcji szkoły

Szkoła powinna nie tylko gwarantować skuteczne, efektywne wypełnianie celów edukacyjnych, ale także musi być otwarta na potrzeby ucznia i środowiska lokalnego. Charakter pracy szkoły – i w konsekwencji nauczycieli – musi odzwierciedlać uwarunkowania lokalne, potrzeby i zainteresowania oraz realne oczekiwania uczniów i rodziców. W tym celu szkoła musi spełniać następujące warunki:

- 1) wspierać wychowawczą funkcję i zadania rodziny, m.in. poprzez realizację zajęć edukacyjnych wychowania do życia w rodzinie,
- 2) być dostępna dla uczniów, rodziców i nauczycieli także w czasie pozalekcyjnym,
- 3) być otwarta na współpracę ze społeczeństwem lokalnym, z innymi placówkami edukacyjnymi i badawczymi, partnerami społecznymi, organizacjami młodzieżowymi, stowarzyszeniami i innymi organizacjami pozarządowymi,

- 4) realizować szeroką ofertę zajęć pozalekcyjnych (w tym: edukacyjnych, opiekuńczo – wychowawczych, profilaktycznych, a także z zakresu pomocy psychologiczno – pedagogicznej),
- 5) być atrakcyjnym miejscem uczenia się przez całe życie i ośrodkiem życia kulturalnego (szczególnie na terenach wiejskich),
- 6) być miejscem inicjowania i koordynowania wspólnych działań edukacyjnych nauczycieli, rodziców, organizacji pozarządowych i innych instytucji,
- 7) być otwarta na uczestnictwo w programach edukacyjnych (w tym z Unii Europejskiej) skierowanych do szkół, gmin i nauczycieli,
- 8) rozwijać samorządność dzieci i młodzieży,
- 9) wykorzystać kompetencje Rady Dzieci i Młodzieży do wspomagania działań wynikających z realizacji programów wychowawczo-profilaktycznych⁸.

Aby możliwe było wprowadzenie zmian w pracy szkoły według powyższej koncepcji niezbędne są zmiany *ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* oraz aktów wykonawczych w zakresie dotyczącym statutowych zadań szkoły, uwzględniających zadania edukacyjne, opiekuńczo – wychowawcze, profilaktyczne, a także z zakresu pomocy psychologiczno – pedagogicznej.

Do wzmocnienia opiekuńczo-wychowawczej funkcji szkoły przyczynia się przyjęty przez Rząd w dniu 7 listopada 2006 r. projekt *ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw* w zakresie rady rodziców jej kompetencji i zasad działania. Zmiany wychodzą naprzeciw potrzebie zwiększenia roli rodziców w życiu społeczności szkolnej. Z punktu widzenia korzystnego wpływu na wychowanie dzieci i młodzieży oraz efektywności procesów kształcenia i wychowania istotnego znaczenia nabiera umacnianie wiarygodnego, w oczach uczniów, wizerunku szkoły. Umocnieniu wiarygodności szkoły służy „mówienie jednym głosem” przez nauczycieli i rodziców. Osiągnięcie takiej współpracy wymaga, aby relacje pomiędzy nauczycielami i rodzicami miały charakter ściśle partnerski. Nowe podejście, polegające na wzmocnieniu statusu reprezentacji rodziców jako organu szkoły, przyczyni się do zbliżenia postaw rodziców i szkoły prezentowanych w procesach dydaktycznych i wychowawczych. Umożliwiają także zmianę spojrzenia rodziców na szkołę, przyczyniając się do budowania płaszczyzny porozumienia pomiędzy nauczycielami i rodzicami, korzystnie wpływając tym samym na wychowanie młodych ludzi.

Nowelizacja ustawy wprowadza obligatoryjne działanie Rad Rodziców w publicznych szkołach i placówkach. Jednocześnie zostaną określone główne kompetencje Rady Rodziców, w tym:

- 1) uchwalanie w porozumieniu z radą pedagogiczną:
 - a) programu wychowawczego szkoły obejmującego wszystkie treści i działania o charakterze wychowawczym skierowane do uczniów, realizowanego przez nauczycieli,
 - b) programu profilaktyki dostosowanego do potrzeb rozwojowych uczniów oraz potrzeb danego środowiska, obejmującego wszystkie treści i działania o charakterze profilaktycznym skierowane do uczniów, nauczycieli i rodziców,

⁸ Rada Dzieci i Młodzieży jest organem opiniotawczo-doradczym Ministra Edukacji Narodowej. Powołana została zarządzeniem Nr 28 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 września 2006 r. w sprawie powołania Rady Dzieci i Młodzieży. (Dz. Urz. MEN z 2006 r. Nr 1, poz. 3).

- 2) opiniowanie programu i harmonogramu poprawy efektywności kształcenia lub wychowania szkoły lub placówki,
- 3) opiniowanie projektu planu finansowego składanego przez dyrektora szkoły.

Zapisy te umożliwią nie tylko zbliżenie środowisk rodziców i nauczycieli, ale także doskonalenie wiedzy i umiejętności rodziców z zakresu funkcjonowania i zarządzania oświatą, co będzie kolejnym krokiem w procesie uspołeczniania zarządzania szkołami i placówkami publicznymi w Polsce.

Zagwarantowane, na poziomie ustawy, ramy współpracy ww. organów przyczynią się do poprawy jakości pracy wychowawczej i opiekuńczej szkoły i placówki.

VII.2.2. Działania w zakresie podniesienia jakości pracy wychowawczej nauczycieli

Obecne regulacje uwzględniają realizację przez nauczyciela zadań opiekuńczo – wychowawczych. Jednakże jakość pracy wychowawczej szkoły stanowi wypadkową wielu czynników, wśród których czynnikiem najważniejszym jest tu jakość pracy wszystkich nauczycieli. Poprawę tej wartości można stymulować stosując różnorodne instrumenty – administracyjne, organizacyjne, edukacyjne.

W ramach programu planuje się:

- 1) doskonalenie nauczycieli w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa uczniów oraz umiejętności wychowawczych i profilaktycznych, poprzez:
 - wskazanie wojewodom – dysponującym środkami, o których mowa w *rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 marca 2002 r. w sprawie sposobu podziału środków na wspieranie doskonalenia zawodowego nauczycieli pomiędzy budżety poszczególnych wojewodów, form doskonalenia zawodowego dofinansowywanych ze środków wyodrębnionych w budżetach organów prowadzących szkoły, wojewodów, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania oraz szczegółowych kryteriów i trybu przyznawania tych środków* (Dz.U. Nr 46, poz. 430) - jako priorytet wydatkowanie ich na doskonalenie nauczycieli w zakresie umiejętności wychowawczych i radzenia sobie z młodzieżą sprawiającą problemy wychowawcze; środki te, na podstawie § 1 ww. rozporządzenia, dzieli się pomiędzy budżety poszczególnych wojewodów, uwzględniając w szczególności zadania wynikające z polityki oświatowej państwa,
 - opracowanie wieloletniego programu szkoleń, dotyczących umiejętności wychowawczych, w ramach którego zostaną przeszkoleni nauczyciele wojewódzkich ośrodków doskonalenia nauczycieli, którzy następnie będą prowadzić szkolenia z nauczycielami z terenu województwa,
 - przeprowadzenie kursów doskonalących dla jak największej liczby nauczycieli w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa uczniom oraz umiejętności wychowawczych i profilaktycznych,
 - opracowanie programu kursu kwalifikacyjnego z zakresu socjoterapii,

- 2) akcentowanie szczególnej misji szkoły oraz odpowiedzialności nauczycieli i dyrektorów za wychowanie i zapewnienie bezpieczeństwa uczniom. Rozpoczęcie społecznej debaty nad etosem pracy nauczyciela i wychowawcy. Opracowanie i promocja katalogu dobrych praktyk nauczyciela i wychowawcy, zgodnych z oczekiwaniami społecznymi i zasadami etyki zawodowej. Rozważenie opracowania kodeksu etycznego nauczyciela.

VII.2.3. Wzmocnienie i rozszerzenie specjalistycznej pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Specjalistyczna pomoc psychologiczno-pedagogiczna kierowana do uczniów, rodziców i nauczycieli jest obecnie bardzo potrzebna. Coraz powszechniej formułowane są oczekiwania społeczne dotyczące zwiększenia jej zasięgu i dostępności. Pomoc ta realizowana jest w poradniach psychologiczno-pedagogicznych oraz w przedszkolach, szkołach i placówkach.

Zwiększenie dostępności usług w tym zakresie wymaga zdecydowanego wsparcia kadrowego i technicznego.

Według danych Systemu Informacji Oświatowej na dzień 15 września 2006 r. statystycznie pedagodzy zatrudnieni byli w prawie, co drugim gimnazjum i w co trzeciej szkole podstawowej i liceum. Psycholodzy znacznie rzadziej – w 7,7% gimnazjów, 5,6% liceów, w 4,3% szkół podstawowych. To zdecydowanie zbyt mała liczba psychologów i pedagogów przygotowanych do działań profilaktycznych, terapeutycznych i resocjalizacyjnych.

Celem wsparcia i wzmocnienia finansowania specjalistycznych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej od 2008 r. przewiduje się wprowadzenie odrębnej „wagi” dla poradni psychologiczno-pedagogicznych w *rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego*. Zatrudnianie dodatkowych psychologów i pedagogów w szkołach i placówkach wymaga większego zaangażowania organów prowadzących.

VII.2.4. Włączenie szkoły w system oddziaływań środowiskowych - rozwiązywanie problemów związanych ze zmianami społecznymi i ekonomicznymi, inicjowane i wspieranie zintegrowanych działań środowiskowych

Zmieniająca się rzeczywistość społeczna wpływa nie tylko na sytuację ekonomiczną polskich rodzin, ale także determinuje oczekiwania społeczne związane z rolą instytucji społecznych, w tym szkoły. Zmieniają się potrzeby społeczne (rodzin i dzieci) i temu procesowi powinna towarzyszyć odpowiednia reakcja ze strony szkoły. Konieczne staje się podejmowanie przez szkołę zadań mających na celu zapewnienie uczniom opieki, poczucia bezpieczeństwa i wsparcia w sytuacjach braku lub niedostatecznej opieki rodzicielskiej. Szczególnym problemem jest obecnie kwestia dzieci, których rodzice przebywają za granicą. Sytuacja życiowa i prawna tych dzieci bardzo często jest nieuregulowana, co wpływa na ich funkcjonowanie szkolne. Z jednej strony dzieci te mogą być szczególnie podatne na negatywne wpływy różnych kręgów środowiskowych, z drugiej strony być ofiarą deprivacji podstawowych potrzeb rozwojowych i

społecznych. Szkoła oraz lokalne instytucje pomocowe często nie mają orientacji w rzeczywistej sytuacji tych dzieci.

Sytuacja tych dzieci powinna stać się zatem przedmiotem szczególnego zainteresowania szkoły, służb społecznych i służb odpowiedzialnych za ład i porządek. Dyrektor szkoły po otrzymaniu sygnału od wychowawcy, pedagoga szkolnego lub innego pracownika szkoły o braku lub niedostatecznej opiece nad niepełnoletnim uczniem w związku wyjazdem rodziców za granicę powinien zwrócić się do kierownika rewiru oraz kierownika posterunku Policji o przeprowadzenie przez dzielnicowego wywiadu mającego na celu ustalenie sytuacji rodzinnej i opiekuńczej dziecka. Jeżeli dzielnicowy przeprowadzając wywiad stwierdzi brak odpowiedniej opieki nad dzieckiem przekazuje informacje w tej sprawie do szkoły oraz do służb pomocy społecznej.

Celem zintegrowanych działań podejmowanych przez właściwe służby i instytucje w środowisku lokalnym powinno być:

- przeciwdziałanie powstawaniu zagrożeń dla prawidłowego rozwoju dzieci i młodzieży,
- rozpoznawanie tych zagrożeń,
- inicjowanie i organizowanie działań społeczności lokalnych mających na celu udzielenie stosowanego wsparcia uczniom, których rodzice wyjechali zagranicę.

VII.3. Rozwój działalności pozalekcyjnej w szkołach i działalności pozaszkolnej

Ogromne znaczenie w procesie dydaktyczno-wychowawczego oddziaływania na dzieci i młodzież mają zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne. Umożliwiając aktywny kontakt z nauką, kulturą, sportem i turystyką, zagospodarowują czas wolny, kształtują pożądane wartości duchowe, psychiczne, postawy zdrowotne, społeczne i obywatelskie, rozbudzają potrzeby intelektualne i kulturowe, utrwalają pozytywne wzorce zachowań.

Działalność pozalekcyjna i pozaszkolna prowadzona przez szkoły i placówki rozwija i kształtuje zainteresowania uczniów, wzmacnia poczucie wartości młodego pokolenia, promuje uczniów uzdolnionych, jest szeroko rozumianą profilaktyką i formą preorientacji zawodowej.

VII.3.1. Rozwiązania systemowe

- 1) opracowanie programów doskonalenia nauczycieli uwzględniających metodykę zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych,
- 2) powołanie w kuratoriach oświaty wizytatorów ds. działalności pozalekcyjnej i pozaszkolnej,
- 3) wykorzystanie środków z Funduszy Strukturalnych Unii Europejskiej do zwiększenia zasięgu i zakresu zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych.

VII.3.2. Rozwiązania programowo-organizacyjne

- 1) wspieranie programów rozwoju szkół⁹ i placówek oświatowo – wychowawczych,
- 2) popularyzacja form i metod pracy pozalekcyjnej poprzez opracowanie materiałów metodycznych, organizację seminariów i warsztatów, kształcenie i doskonalenie nauczycieli w zakresie prowadzenia zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych,
- 3) wspomaganie działalności pozalekcyjnej i pozaszkolnej poprzez współpracę z podmiotami środowiska lokalnego,
- 4) aktywna współpraca szkoły z organizacjami pozarządowymi w zakresie prowadzenia zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych,
- 5) zapewnienie jakości zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych przez stały nadzór dyrektora szkoły (placówki) i aktywny udział nauczycieli,
- 6) aktywizacja organów prowadzących szkoły i placówki na rzecz zwiększenia liczby zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych.

VII.3.3. Zajęcia pozalekcyjne w szkołach

Teoretycy i praktycy zajmujący się przeciwdziałaniem i zapobieganiem zjawiskom patologii społecznej, w tym także zaburzeniom zachowania dzieci i młodzieży, podkreślają rolę i znaczenie zajęć pozalekcyjnych, które kształtują zainteresowania i promują pożądane postawy, nawyki, zachowania, zaspokajają potrzeby aktywnego spędzania czasu wolnego dzieci i młodzieży oraz uczą jak ten czas sobie organizować.

Zajęcia pozalekcyjne sprzyjają rozwojowi zainteresowań i uzdolnień, rozszerzając proces dydaktyczno-wychowawczego oddziaływania na uczniów, sprzyjają poznawaniu ziemi ojczystej, jej dziejów, własnej tożsamości, spełniają znaczącą rolę w kształtowaniu systemu wartości etycznych, narodowych, obywatelskich, społecznych, oraz zapewniają harmonijny rozwój osobowości młodych ludzi.

Zwiększenie zakresu i zasięgu oddziaływania wychowawczego tych zajęć sprzyja odbudowywaniu wychowawczej funkcji szkoły także w zakresie rozwijania umiejętności społecznych uczniów, przygotowania ich do prawidłowego funkcjonowania w relacjach interpersonalnych i grupowych, rozwiązywania konfliktów poprzez dialog, bez przemocy.

Zajęcia pozalekcyjne uwzględniając potrzeby, oczekiwania, organizacyjną i programową dostępność, zaspokajają naturalną potrzebę dzieci i młodzieży do współzycia w grupie rówieśniczej skupionej wokół bliskiej im idei, sprawy lub hobby. Zajęcia te dzięki

⁹ Programy rozwoju szkoły są nieobligatoryjnymi programami realizowanymi w szkołach w celu podnoszenia jakości kształcenia, wychowania, zarządzania placówką, współpracy z rodzinami uczniów oraz ze środowiskiem lokalnym. W ostatnich latach programy te były rozwijane i realizowane w oparciu o środki z Europejskiego Funduszu Społecznego, na podstawie:

- Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich - dokument stanowi załącznik do rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 1 lipca 2004 r. w sprawie przyjęcia Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006 (Dz. U. Nr 166, poz. 1743),
oraz
- Uzupełnienia Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich 2004 - 2006 - dokument uwzględniający zmiany wprowadzone rozporządzeniem z dnia 22 lutego 2005 r. Wersja scalona, uwzględniająca zmiany wprowadzone rozporządzeniem Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 22 lutego 2005 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie przyjęcia Uzupełnienia SPO RZL (Dz. U. Nr 40, poz. 382).

niesformalizowanej metodyce pracy i otwartej formule działania stymulują samorealizację, mogą pełnić funkcję terapeutyczną, są okazją do wzajemnego poznania w relacjach uczeń-uczeń, uczeń-pedagog, co jest okolicznością sprzyjającą szybkiemu i skutecznemu reagowaniu dorosłych na problemy wychowanków i udzielenia im pomocy.

Skorelowanie działalności pozalekcyjnej z lokalną, regionalną tradycją, z programową działalnością jednostek samorządu terytorialnego, wykorzystanie uwarunkowań instytucjonalnych i społecznych ułatwi organizację tej dziedziny pracy szkoły.

Priorytetem w tym zakresie będą zatem działania dotyczące:

- 1) zapewnienia w szkołach i placówkach warunków umożliwiających realizację szeroko zakrojonej działalności pozalekcyjnej:
 - przeznaczenie pomieszczeń szkoły na sale, w których będą się odbywały zajęcia praktyczno-techniczne, spotkania, warsztaty, itp.,
 - wyposażenie sal w odpowiednie środki dydaktyczne, narzędzia, pomoce, materiały,
 - organizowanie wypożyczalni sprzętu turystycznego (rowery, śpiwory, namioty, płaszcze przeciwdeszczowe, latarki, itp.), jako podstawy do rozwoju krajoznawstwa i turystyki szkolnej,
 - wprowadzenie do szkół gier i zabaw zespołowych, możliwych do realizacji praktycznie w każdych warunkach (tenis stołowy, bilard, kręgle, badminton),
 - umożliwienie uczestnictwa dzieci i młodzieży w atrakcyjnych formach aktywności sportowej i ruchowej – skate-parki, korty tenisowe, boiska i kosze piłkarskie, ścianki do wspinaczki, itp.,
 - dostęp do aktywności korygującej wady postawy: gimnastyka korekcyjna, basen,
 - poszerzenie zakresu zajęć sportowo-rekreacyjnych dla uczniów w celu wykorzystania w procesie wychowania przez sport jego edukacyjnych, wychowawczych i zdrowotnych wartości,
- 2) przygotowania uczniów do prawidłowego funkcjonowania społecznego w relacji z rówieśnikami i dorosłymi, eliminowanie sytuacji odrzucania bądź szykanowania ucznia:
 - kształtowanie umiejętności i nawyków kulturalnego spędzania czasu poprzez organizowanie spotkań towarzyskich, wieczorków rozrywkowych (andrzejki), zabaw, balów (maturalny, studniówka),
 - umożliwienie uczniom zdolnym realizacji potrzeb i ambicji naukowych, artystycznych, sportowych, itp., a uczniom z problemami w nauce, zachowaniu lub będących w trudnej sytuacji materialnej, rodzinnej zorganizowanie pomocy (koleżeńska, zespół wyrównawczy, pomoc psychologa, pedagoga, poradni specjalistycznej, opieki społecznej),
 - zapoznanie z kulturą życia codziennego (w tym kulturą języka), zasadami savoir-vivre'u, przyjętymi i ogólnie akceptowanymi zasadami życia koleżeńskiego, towarzyskiego (zasady grzeczności, zachowanie w różnych okolicznościach, sytuacjach i miejscach, strój, makijaż),
 - poprawa jakości życia poprzez dbanie o stan zdrowia, higienę osobistą, zdrowe odżywianie, naganny stosunek do nałogów, umiejętność rozwiązywania problemów (np. radzenie sobie stresem), praktycznego radzenia sobie z problemami życia codziennego (np. przygotowania potraw, prostych napraw, itp.),

- podejmowanie działań integrujących grupę rówieśniczą, klasę, społeczność szkolną poprzez organizowanie spotkań, imprez, biwaków, wycieczek, zabaw,
 - rozbudzanie w uczniach potrzeby pozytywnych postaw poprzez nagłaśnianie i nagradzanie zachowań koleżeńskich, odważnych, niosących pomoc, sprzeciwiających się złu,
- 3) wykorzystania kultury jako dziedziny, w której szczególnie wyrazisty jest system wartości, do stymulowania rozwoju młodego człowieka, wzbogacania go kreatywnością, aktywnością, wyobraźnią oraz dumą z kulturowego dziedzictwa narodowego przez:
- kształtowanie zainteresowań czytelnictwem, literaturą, językiem polskim, życiem literackim – koła literackie, kluby dyskusyjne, konkursy i turnieje recytatorskie, krasomówcze, literackich, spotkania z pisarzami, itp.,
 - wykorzystanie specyfiki teatru (interdyscyplinarność, wszechstronność oddziaływania) poprzez działalność teatru szkolnego, klubów miłośników teatru, uczestnictwo w przedstawieniach teatru zawodowego,
 - organizowanie zajęć plastycznych (malarstwo, rysunek, grafika, tkactwo artystyczne, metaloplastyka, itp.), zwiedzanie wystaw i galerii, udział w międzynarodowych i polskich konkursach plastycznych,
 - rozwijanie amatorskiej twórczości muzycznej (chór, zespół wokalny, instrumentalny, zespoły tańca narodowego, ludowego, współczesnego), udział w konkursach, przeglądach, koncertach, warsztatach artystycznych oraz przygotowanie uczniów do odbioru muzyki,
 - umożliwienie uczniom poznania sztuki filmowej – kluby miłośników filmu, organizowanie wspólnego oglądania filmów,
 - wykorzystywanie zasobów muzealnych (muzea narodowe, regionalne) do kształtowania zainteresowań dziedzictwem kulturowym, wzbudzania szacunku dla dokonań przodków oraz motywacji do aktywnego włączania się w pomnażanie dorobku pokoleń,
- 4) budowania poczucia tożsamości i bezpieczeństwa jako sposobu eliminowania frustracji, stanowiącej poważne źródło agresji:
- zaznajamianie z dorobkiem historyczno-kulturowym w miejscu zamieszkania, w regionie, w kraju, z kulturą materialną i duchową, miejscami pamięci narodowej, tradycją i obyczajami oraz możliwościami i perspektywami rozwoju (w aspekcie społecznym i indywidualnym),
 - wydobywanie wielorakich wartości tkwiących we własnym regionie w kontekście wartości narodowych, państwowych, ogólnoludzkich oraz przygotowywanie do identyfikacji z tymi wartościami; poszukiwanie piękna w otoczeniu przyrodniczo-kulturowym i wśród ludzi – postaci historycznych i współczesnych, w rodzinie (genealogia), w szkole,
 - wyzwalanie aktywności w działaniach na rzecz wspólnego dobra, społeczności szkolnej, lokalnej oraz promowanie regionalnej kultury poprzez zakładanie izb regionalnych i gromadzenie przedmiotów kultury materialnej, kultywowanie folkloru i sztuki ludowej połączone z nabywaniem praktycznych umiejętności artystycznych (tańce ludowe, tkactwo, hafciarstwo, bibułkarstwo, itp.), objęcie ochroną i opieką miejsc ważnych w lokalnej historii oraz przywracanie pamięci o miejscach zapomnianych,
- 5) promowania nowych, atrakcyjnych form zajęć pozalekcyjnych wspierających rozwój edukacyjny dzieci i młodzieży, przygotowujących do aktywnego włączenia się w społeczeństwo informatyczne i posługiwania się współczesną techniką oraz kreowanie

wzorca obywatela funkcjonującego w zglobalizowanej rzeczywistości przy zachowaniu tożsamości indywidualnej i narodowej:

- rozwój pracowni komputerowych i przedmiotowych oraz szersze udostępnienie już istniejących,
- „Matematyka – językiem nowego stulecia”,
- „Szukamy polskich noblistów”,
- Klub Talentów Szkolnych – „Akcelerator Sukcesu”,
- „Polska Ojczyznę Kopernika” – rozwój ekonomii, polityki, matematyki, astronomii u uczniów gimnazjów i uczniów szkół ponadgimnazjalnych.

Organizowanie zajęć pozalekcyjnych, służących wyrównywaniu szans edukacyjnych oraz rozwoju ich kompetencji kluczowych, będzie realizowane w ramach projektów współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego – Działanie „Wyrównywanie szans edukacyjnych oraz rozwój kompetencji kluczowych”, priorytetu III „Wysoka jakość systemu oświaty”, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013.

Zapisy Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w priorytecie III *Wysoka jakość systemu oświaty* przewidują rozszerzenie zakresu działalności szkoły o formy zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży, które stanowiąby czynnik motywujący do nauki i rozwoju uczniów. W szczegółowym zapisie Działania 3.6 *Wyrównywanie szans edukacyjnych oraz rozwój kompetencji kluczowych* za cel działania przyjmuje się stworzenie warunków równego dostępu do edukacji poprzez udzielenie wsparcia na rzecz instytucji systemu oświaty oraz osób napotykających na bariery o charakterze środowiskowym, ekonomicznym, geograficznym i zdrowotnym utrudniające lub uniemożliwiające dostęp do usług edukacyjnych.

W ramach Działania 3.6. realizowane będą zadania dotyczące zajęć pozalekcyjnych w szkołach, które będą sprzyjały rozwojowi zainteresowań i uzdolnień, rozszerzały proces dydaktyczno-wychowawczy oddziaływania na uczniów, spełniały znaczącą rolę w kształtowaniu systemu wartości etycznych, narodowych, obywatelskich, społecznych, oraz zapewniały harmonijny rozwój osobowości młodych ludzi.

Natomiast zajęcia wykraczające poza zapisy Działania 3.6. w tym np. zajęcia taneczne, zajęcia dotyczące zdrowego odżywiania czy też zajęcia poświęcone budowaniu własnej tożsamości zostaną objęte dofinansowaniem z PO KL w sytuacji, gdy stanowią element szerszego programu edukacyjnego realizowanego przez szkoły.

Ponadto zajęcia takie mogą być finansowane z rezerwy celowej budżetu państwa „Zero tolerancji dla przemocy w szkole”.

VII.3.4. Zajęcia pozalekcyjne w szkołach i w pozaszkolnych placówkach oświatowych rozwijające zainteresowania zawodowe oraz postawy przedsiębiorcze

Działania ukierunkowane będą na rozszerzenie oferty edukacyjnej poza standardowe ramy programów nauczania.

Obejmą one dodatkowe zajęcia pozalekcyjne i programy edukacyjne dla uczniów zasadniczych szkół zawodowych i techników umożliwiające kształtowanie umiejętności praktycznych.

Formy realizacji:

- zajęcia i wycieczki zawodoznawcze,
- zajęcia rozwijające umiejętności praktyczne, sprawności manualne oraz umiejętności życiowe typu gotowanie, szycie, majsterkowanie,
- organizacja i prowadzenie szkolnych miniprzedsiębiorstw,
- zajęcia przygotowujące do udziału w turniejach i konkursach z wiedzy i umiejętności technicznych.

Miejsce realizacji zajęć i programów: szkoły, centra kształcenia praktycznego, centra kształcenia ustawicznego, pozaszkolne placówki oświatowe. W działania te powinni być także włączeni lokalni pracodawcy (zwłaszcza w ramach zawieranych porozumień z organizacjami pracodawców i stowarzyszeniami branżowo-zawodowymi). Miejscem prowadzenia zajęć mogą być również siedziby organizacji społecznych i pozarządowych, których statutowym działaniem jest wspieranie systemu oświaty i wychowania.

Organizowanie zajęć pozalekcyjnych rozwijających zainteresowania zawodowe oraz pobudzających postawy przedsiębiorcze, będzie realizowane w ramach projektów współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego – Priorytet IX, Działanie 9.2. „Rozbudowa oferty i podnoszenie jakości kształcenia zawodowego” Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013.

VII.3.5. Wspieranie programów edukacyjnych i profilaktyczno-wychowawczych realizowanych przez placówki wychowania pozaszkolnego

1. Zwiększenie dostępności placówek wychowania pozaszkolnego¹⁰ poprzez:

- 1) programy umożliwiające młodzieży tworzenie własnych form aktywności, rozwijających zainteresowania, uzdolnienia i umiejętności,

¹⁰ Zgodnie z § 2 pkt 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. z dnia 30 marca 2005 r.) placówkami wychowania pozaszkolnego są: pałace młodzieży, młodzieżowe domy kultury, międzyszkolne ośrodki sportowe, ośrodki politechniczne, ogniska pracy pozaszkolnej, ogrody jordanowskie i pozaszkolne placówki specjalistyczne.

- 2) doposażenie placówek w sprzęt komputerowy oraz nowoczesne wyposażenie pracowni artystycznych, naukowych i technicznych, w celu uatrakcyjnienia form i metod działalności pozaszkolnej.
2. Poszerzenie oferty placówek wychowania pozaszkolnego o programy kształtujące umiejętność spędzania czasu wolnego, uwzględniające następujące priorytety:
- 1) prowadzenie zajęć wspierających rozwój dzieci i młodzieży poprzez rozwijanie zainteresowań, uzdolnień, doskonalenie umiejętności i pogłębianie wiedzy,
 - 2) prowadzenie zajęć rozwijających świadomość i aktywność społeczną i kulturową dzieci i młodzieży, wykorzystujące dziedzictwo i dorobek środowiska, regionu, kraju, Europy,
 - 3) prowadzenie zajęć kształtujących tożsamość młodych ludzi, budujących poczucie przynależności do wspólnoty lokalnej w oparciu o programy wypracowane wspólnie ze szkołą, instytucją kultury, organizacją pozarządową i innymi podmiotami środowiska lokalnego,
 - 4) programy rozszerzające oferty placówek o zagadnienia związane z rozwijaniem kompetencji kulturowych dzieci i młodzieży, przygotowujących do aktywnego uczestnictwa młodzieży w życiu kulturalnym i publicznym swego środowiska,
 - 5) programy działań alternatywnych wśród dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniami i niedostosowaniem społecznym,
 - 6) programy „wielopokoleniowe”, włączające rodziny w działania na rzecz środowiska lokalnego,
 - 7) programy wymiany z dziećmi i młodzieżą z placówek czasu wolnego i edukacji nieformalnej z krajów Unii Europejskiej,
 - 8) programy rozwijające samorządność i uczestnictwo młodzieży w życiu publicznym,
 - 9) działania kształtujące u dzieci i młodzieży umiejętność spędzania czasu wolnego.

Wspieranie programów rozwojowych placówek wychowania pozaszkolnego, zgodnych z lokalną polityką edukacyjną będzie realizowane w ramach projektów współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego – Działanie „Wyrównywanie szans edukacyjnych oraz rozwój kompetencji kluczowych”, priorytetu III „Wysoka jakość systemu oświaty”, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013.

W priorytecie III *Wysoka jakość systemu oświaty* Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki przewiduje się rozszerzenie działań dotyczących zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży, które stanowią będą czynnikiem motywujący do nauki i rozwoju uczniów. W szczegółowym zapisie Działania 3.6 *Wyrównywanie szans edukacyjnych oraz rozwój kompetencji kluczowych* za cel działania przyjmuje się stworzenie warunków równego dostępu do edukacji poprzez udzielenie wsparcia na rzecz instytucji systemu oświaty oraz osób napotykających na bariery o charakterze środowiskowym, ekonomicznym, geograficznym i zdrowotnym utrudniające lub uniemożliwiające dostęp do usług edukacyjnych.

Zajęcia wykraczające poza zapisy Działania 3.6. zostaną objęte dofinansowaniem z PO KL w sytuacji, gdy stanowią element szerszego programu edukacyjnego realizowanego przez placówki wychowania pozaszkolnego lub będą mogły być finansowane z rezerwy celowej budżetu państwa „Zero tolerancji dla przemocy w szkole”.

VII.3.6. Rozwijanie sportu dzieci i młodzieży

Działalność sportowa w szkole jest rozwinięciem programów obowiązkowego wychowania fizycznego i może być organizowana przez nauczycieli, rodziców i uczniów w rozmaitych formach, dających wszystkim chętnym ofertę czynnego uczestnictwa w sportowych zajęciach pozalekcyjnych. Tworzenie dostępnych dla wszystkich ośrodków spędzania wolnego czasu winno być fundamentalnym zadaniem władz samorządowych i oświatowych we współpracy z organizacjami pozarządowymi. Istotą systemowych rozwiązań w zakresie rozwoju sportu szkolnego będzie zatem:

- udostępnianie szkolnej bazy sportowej,
- organizacja sportowych zajęć pozalekcyjnych,
- rozwój uczniowskich/szkolnych/międzyszkolnych klubów sportowych,
- rozwój szkolnego/międzyszkolnego oraz lokalnego systemu współzawodnictwa sportowego.

VII. 3.7. Wychowawcza rola wycieczki dzieci i młodzieży

Działania wychowawcze podejmowane podczas zorganizowanego wycieczki dzieci i młodzieży powinny stanowić kontynuację oraz uzupełnienie działań wychowawczych realizowanych przez rodziców, nauczycieli i wychowawców podczas roku szkolnego. Dotyczy to zarówno wzmacniania zachowań pozytywnych jak i korygowania zachowań niepożądanych. W trakcie wycieczki dzieci i młodzieży możliwe jest budowanie integracji rówieśniczej, właściwej komunikacji interpersonalnej, kształtowanie prawidłowych zachowań i umiejętności prospołecznych.

Jednocześnie formy wycieczki pozwalają oderwać uczniów od pełnionych na co dzień ról społecznych, wzorców zachowań, wypracowanych strategii zachowań w określonych sytuacjach. Sytuacja taka ułatwia pracę wychowawczą ukierunkowaną na korektę i eliminację niepożądanych zachowań uczniów, wprowadzenie nowych strategii działań, innych form aktywności.

Wskazuje to na potrzebę szerszego włączenia tej problematyki do działań podejmowanych w trakcie realizacji zorganizowanego wycieczki.

VII. 3.8. Bezpieczeństwo wycieczki dzieci i młodzieży

Ze względu na swój specyficzny charakter i występujące zagrożenia wszystkie formy zorganizowanego wycieczki dzieci i młodzieży powinny zostać objęte szczególną opieką wychowawczą pod kątem zapewnienia uczestnikom wycieczki pełnego bezpieczeństwa. Organizatorzy wycieczki dzieci i młodzieży powinni zatem zwrócić szczególną uwagę na sytuacje i zachowania, które niosą za sobą zagrożenia, są społecznie nieakceptowane, mogą przyczynić się do stwarzania sytuacji niebezpiecznych dla dzieci. Każdy kierownik placówki wycieczki i wychowawca jest w równym stopniu, jak nauczyciel w trakcie roku szkolnego, zobowiązany stosować zasady zapewniające bezpieczeństwo podopiecznych, uwzględniając przy tym oczekiwania rodziców dzieci i młodzieży korzystających z wycieczek.

W ramach programu podjęte zostaną działania mające na celu usprawnienie i wzmocnienie nadzoru pedagogicznego nad funkcjonowaniem placówek wypoczynku oraz bezpieczeństwem uczestników. Działanie to nabiera szczególnego znaczenia wobec faktu, iż większość form wypoczynku realizowana jest przez organizatorów spoza oświaty.

Zostaną opracowane wytyczne dotyczące sprawowania nadzoru pedagogicznego przez kuratorów oświaty, określające zapewnienie bezpieczeństwa uczestników wypoczynku jako priorytet działania placówek oraz sprawowanego nadzoru. Obejmą one również sprawny i skuteczny nadzór nad bezpieczeństwem uczestników przez kierownika placówki wypoczynku.

VII.4. Ochrona uczniów przed niepożądanymi treściami w Internecie

VII.4.1. Stosowanie oprogramowania zabezpieczającego komputery w szkole przed dostępem nieletnich użytkowników do treści, które mogą stanowić zagrożenie dla prawidłowego rozwoju psychicznego uczniów

W projekcie zmian *ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw*, przyjętym przez Rząd w dniu 7 listopada 2006 r., przyjęto rozwiązanie, na podstawie którego Rada Ministrów może, w drodze rozporządzenia, zobowiązać szkoły i placówki do instalowania i aktualizowania w komputerach szkolnych oprogramowania zabezpieczającego, które ograniczy dostęp uczniów korzystających z Internetu do treści zagrażających ich rozwojowi. W rozporządzeniu zostanie określony także szczegółowy zakres tych treści, w szczególności pornograficznych, eksponujących brutalność i przemoc, zawierających zachowania naruszające normy obyczajowe, propagujące nienawiść i dyskryminację.

W przypadku nałożenia przez Radę Ministrów obowiązku instalowania i aktualizowania w komputerach szkolnych oprogramowania zabezpieczającego przed dostępem do treści niepożądanych, Minister Edukacji Narodowej zapewni szkołom i placówkom możliwość nieodpłatnego korzystania z tego oprogramowania.

Obecnie podjęte działania Ministerstwa umożliwiają nieodpłatne korzystanie przez szkoły i placówki z oprogramowania zabezpieczającego przed treściami niepożądanymi w komputerach szkolnych. Na apel Ministra Edukacji Narodowej z 19 czerwca 2006 r. skierowany do producentów oprogramowania blokującego treści niepożądane odpowiedziały kolejne firmy, z którymi prowadzone są aktualnie rozmowy na temat nieodpłatnego udostępnienia oprogramowania zabezpieczającego przed treściami niepożądanymi.

VII.4.2. Umożliwienie bezpłatnego dostępu do programu zabezpieczającego przed niepożądanymi treściami dla rodziców uczniów

Współczesny ekspansywny rozwój przemysłu usług teleinformacyjnych, w skład którego wchodzi upowszechnianie usługi dostępu do Internetu niesie ze sobą ogromne możliwości

w dziedzinie edukacji i kultury. Internet jako źródło informacji i instrument komunikacji jest pomocą dydaktyczną i wychowawczą, która daje możliwość kształcenia na odległość, ustawicznego poszerzania zdobytych umiejętności i wiedzy. Jednak Internet jako źródło nieograniczonego dostępu do informacji niesie ze sobą też dostęp do treści niepożądanych, a wręcz szkodliwych dla rozwoju społeczno-psychicznego, na co narażone są szczególnie dzieci i młodzież.

Do priorytetów informatyzacji kraju należy edukacja informatyczna oraz wdrożenie mechanizmów blokujących dostęp dzieci i młodzieży do treści niepożądanych, które mogłyby mieć negatywny wpływ na ich rozwój, wychowanie i kształcenie. Dlatego niezbędne jest instalowanie i aktualizowanie w komputerach oprogramowania zabezpieczającego, które ograniczy dostęp dzieci i młodzieży korzystających z Internetu do treści zagrażających ich rozwojowi (w szczególności w zakresie treści pornograficznych i obrazów przemocy). Obecnie podjęte działania Ministerstwa Edukacji Narodowej umożliwiają nieodpłatne korzystanie przez rodziców z oprogramowania zabezpieczającego przed treściami niepożądanymi w komputerach domowych.

VII.4.3. Edukacja medialna w ramach ścieżki międzyprzedmiotowej i zajęć edukacyjnych wychowania do życia w rodzinie

Aktualnie obowiązująca podstawa programowa kształcenia ogólnego, w poszczególnych typach szkół określona *rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. Nr 51, poz. 458, z późn. zm.)*, zawiera w ścieżce edukacyjnej *Edukacja czytelnicza i medialna*, następujące treści związane z przygotowaniem uczniów do krytycznego i selektywnego odbioru treści medialnych.

Wśród celów edukacyjnych:

- 1) przygotowanie do świadomego i odpowiedzialnego korzystania ze środków masowej komunikacji (telewizji, komputerów, prasy),
- 2) umiejętność segregowania informacji i krytycznego ich odbioru,
- 3) zdobycie umiejętności przekazu i krytycznego odbioru treści komunikatów medialnych,
- 4) zachowanie postawy dystansu i krytycyzmu wobec informacji przekazywanych przez media.

Wśród zadań szkoły:

- 1) przygotowanie do odróżniania fikcji od rzeczywistości w przekazach medialnych,
- 2) uświadamianie roli środków masowego przekazu i stosowanych przez nie środków i zabiegów socjotechnicznych,
- 3) dostarczanie materiałów do krytycznej analizy przekazów informacyjnych (prasa, telewizja, reklama zewnętrzna).

Wśród treści nauczania:

- 1) selektywność doboru informacji w środkach masowego przekazu, stronniczość przekazu,

- 2) informacja czy perswazja - jawne i niejawnie funkcje środków masowej komunikacji we współczesnym społeczeństwie informacyjnym,
- 3) kody ikoniczne i symboliczne, języki poszczególnych mediów, fikcja w mediach,
- 4) media jako środki poznania historii i współczesności, komunikaty informacyjne i perswazyjne (reklamowe i propagandowe, public relations),
- 5) zagrożenia dla psychicznego i moralnego rozwoju człowieka płynące z mediów.

Wśród osiągnięć m.in:

- 1) umiejętność krytycznej analizy wartości oferty mediów i dokonywania właściwego wyboru w korzystaniu ze środków masowej komunikacji,
- 2) dostrzeganie wpływu mediów na życie i zachowanie ludzi oraz całych społeczeństw.

W zakresie realizacji treści ścieżki międzyprzedmiotowej edukacji medialnej i czytelniczej oraz zajęć edukacyjnych wychowania do życia w rodzinie przewiduje się:

- 1) zwiększenie skuteczności działań mających na celu zapobieganie wykorzystywaniu dzieci w pornografii, prostytucji i przez pedofili oraz podjęcie skuteczniejszej walki z istniejącymi w tych zakresach rynkami produkcji i zbytu, poprzez podnoszenie wiedzy i świadomości uczniów o istniejącym zagrożeniu w tym zakresie, korzystając z doświadczeń przygotowania zawodowego nauczycieli wychowania do życia w rodzinie,
- 2) podniesienie świadomości uczniów odnośnie uwarunkowań, skali, form i szkodliwych następstw manipulacji stosowanych w środkach masowego przekazu oraz kształtowanie umiejętności racjonalnego odbioru komunikatów medialnych,
- 3) wzmocnienie treści nauczania ścieżki międzyprzedmiotowej odnoszących się do konieczności eliminowania nielegalnego używania technologii przekazu informacji (w tym Internetu), wykorzystywanej do upowszechniania wśród dzieci i młodzieży programów i materiałów szkodliwych dla ich rozwoju,
- 4) przygotowanie do krytycznego i selektywnego odbioru treści medialnych w ramach zajęć edukacyjnych wychowania do życia w rodzinie,
- 5) przygotowanie uczniów do zachowań w relacjach dziewczyna – chłopak, kobieta – mężczyzna, uczeń – nauczyciel, uczeń – dorosły oraz uczeń jako córka, syn, członek rodziny, koleżanka, kolega, przyjaciel; zasady funkcjonowania ucznia w społeczności szkolnej – uprawnienia, obowiązki, identyfikacja w roli, społeczne oczekiwania i społeczna ocena funkcjonowania.

VII.5. Podniesienie poziomu dyscypliny w szkołach i placówkach

VII.5.1. Ujmowanie praw ucznia w kontekście czytelnie określonych obowiązków

Obecnie prawa i obowiązki uczniów oraz rodzaje kar i nagród stosowanych wobec uczniów określa statut szkoły.

Statuty szkół w różny sposób ujmują zagadnienia związane z prawami i obowiązkami uczniów oraz nagrodami i karami stosowanymi wobec uczniów. Z codziennej praktyki wynika, że wiele szkół jest zainteresowanych prawnym uregulowaniem tych kwestii.

W kolejnym projekcie nowelizacji ustawy o systemie oświaty proponuje się wprowadzenie przepisów określających prawa i obowiązki uczniów oraz rodzaje kar i nagród.

Celem wprowadzenia zmiany jest umożliwienie ujmowania praw ucznia w kontekście czytelniej określonych obowiązków oraz rozszerzenie katalogu instrumentów wychowawczych stosowanych w szkołach.

VII.5.2. Redukowanie zachowań agresywnych uczniów poprzez interaktywne działania wychowawcze. Kontrolowanie agresji - kontrakty i konsekwencje

Od lat poszukuje się sposobów kontrolowania agresji, poza metodami prawnymi i sądowymi. Pewne sukcesy odnoszą metody odwołujące się do wiedzy i pomocy psychologicznej.

Karanie agresji jest najbardziej popularnym sposobem radzenia sobie dorosłych z niewłaściwym zachowaniem dzieci. Karanie należy rozpatrywać ze względu na dwie jego funkcje: funkcję odstrasżającą oraz funkcję korekcyjną. Ta pierwsza występuje, gdy karanie agresji hamuje jej pojawianie się u innych. Najsilniej widać jej użyteczność w środowisku szkolnym. Nieuchronne karanie uczniów za niepożądane zachowanie powoduje, że inni podobnych zachowań nie podejmują, w obawie przed konsekwencjami.

Nieco inaczej prezentuje się funkcja korekcyjna kary. Samo karanie czy też przewidywanie kary nie jest wystarczającym hamulcem dla przejawów zachowań agresywnych. Skuteczność kary w wymiarze korekcyjnym zależy od:

- 1) akceptowania norm i zasad, za przekroczenie których dziecko jest karane,
- 2) istnienia pozytywnego związku uczuciowego między karanym dzieckiem a osobą wymierzającą karę; powinna to być osoba dla niego znacząca,
- 3) zaistnienia kary natychmiast po wystąpieniu reakcji negatywnej,
- 4) adekwatność kary do przewinienia dziecka,
- 5) możliwości alternatywnej reakcji, innej niż agresywna.

Nowoczesna profilaktyka proponuje kary zastąpić konsekwencjami. Różnica pomiędzy nimi polega głównie na tym, że konsekwencje są dziecku dobrze znane (kontrakt) i można przyjąć, że są nieuchronnym skutkiem zachowania niepożądanego. Uczeń dobrze wie, czego może się spodziewać, jeśli przekracza ściśle ustalone granice. Dziecko ma jasno określony obszar swoich działań, jeśli więc się w nim nie mieści, ponosi konsekwencje i zgadza się na nie bez dyskusji.

Stosowanie kontraktów wskazuje dziecku konieczność połączenia poniesionych konsekwencji z niepożądanym zachowaniem. Dziecko powinno wiedzieć, że zawsze, gdy pojawi się podobne zachowanie, będzie ponosić określone konsekwencje. Taka nieuchronna relacja skutecznie zapobiega wstępowaniu reakcji agresywnych.

Innym warunkiem skuteczności sankcji jest wskazanie możliwości alternatywnej reakcji na sytuację, która wywołuje agresję dziecka. Musi ono mieć w swoim repertuarze zachowań cały szereg reakcji, które będą adekwatną odpowiedzią na sytuację wywołującą negatywne emocje.

Na takich zasadach będą się opierać programy profilaktyczne mające na celu ograniczenie zjawiska przemocy w szkole. Podstawą tych programów będzie jednoznaczne określanie granic nieakceptowanego zachowania i stosowanie sankcji za ich pogwałcenie, z pozytywnym zaangażowaniem ze strony osób dorosłych. Nauczyciele powinni działać poprzez autorytet i w ten sposób stanowić dodatkowo wzór do naśladowania dla dzieci i młodzieży.

VII.5.3. Instrumenty wychowawcze stosowane interwencyjnie przez dyrektora szkoły

Konieczne jest upowszechnienie i konsekwentne stosowanie przez nauczycieli i dyrektorów szkół instrumentów wychowawczych dostępnych obecnie w ramach funkcjonujących rozwiązań legislacyjnych i stosowanej praktyki pedagogicznej, wynikających z zasad psychologii wychowawczej i rozwojowej, takich jak przeproszenie pokrzywdzonego, zadośćuczynienie za wyrządzoną krzywdę, uświadomienie agresorowi skutków jego postępowania, ukazanie kary jako następstwa złamania obowiązujących zasad.

Zadaniem dyrektora szkoły jest zapewnienie klimatu wychowawczego szkoły, w którym:

- zasady funkcjonowania w szkole są powszechnie znane i przyjęte do stosowania przez wszystkich członków społeczności szkolnej,
- pracownicy szkoły kategorycznie i konsekwentnie stosują te same zasady wobec wszystkich uczniów i w każdej sytuacji,
- zachowania pozytywne są promowane i wzmacniane m.in. poprzez stosowanie szkolnego katalogu nagród dla uczniów, którzy w sposób szczególny wyróżniają się swoim zachowaniem (np. pochwała na forum klasy, wymienienie przez dyrektora na apelu, przekazanie informacji rodzicom, nagrody dyrektora szkoły lub kuratora oświaty),
- uczniowie zdają sobie sprawę, że w każdym przypadku działań niezgodnych z przyjętymi zasadami poniosą konsekwencje, stosownie do rangi wykroczenia (np. obowiązkowe uczestniczenie w odpowiednich zajęciach, zakaz reprezentowania szkoły na zewnątrz, wykonywanie dodatkowych zadań na rzecz szkoły, poddanie szczególnemu nadzorowi wychowawcy lub pedagoga szkolnego).

W związku z niepożądanymi zachowaniami ucznia dyrektor szkoły może zwrócić się do sądu z wnioskiem o zastosowanie odpowiednich środków wychowawczych. Sąd może zastosować katalog środków zawarty w art. 6 *ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich*, z których należy wskazać w szczególności na możliwość umieszczenia w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii albo w innych ośrodkach wychowawczych, które planuje się utworzyć w systemie oświaty.

VII.5.4. Rozwiązanie kwestii usprawiedliwiania nieobecności w szkole

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty nie zawiera przepisów szczegółowo regulujących zasady usprawiedliwiania nieobecności uczniów w szkole. Ten zakres spraw jest obecnie regulowany w statutach szkół, które zgodnie z art. 60 ust. 1 pkt 7 ustawy o systemie oświaty powinny określać między innymi prawa i obowiązki uczniów.

Pojęcie obowiązków uczniów obejmuje swym zakresem przestrzeganie przez nich dyscypliny w szkole, w tym bieżące uczęszczanie na zajęcia szkolne. Oczywiście jest, że występują sytuacje, kiedy z przyczyn obiektywnych uczeń nie może uczestniczyć w zajęciach szkolnych. Powinny one jednak być jednolicie uregulowane w przepisach powszechnie obowiązujących.

VII.5.5. Ocena zachowania jako czynnik dyscyplinujący (wpływająca na promocję)

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 września 2006 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2006 r. Nr 164, poz. 1154) związało ocenę z zachowania ucznia z jego promocją do następnej klasy.

Zgodnie z § 13 ust. 7 i 8 wymienionego rozporządzenia rada pedagogiczna może podjąć uchwałę o niepromowaniu do wyższej klasy lub nieukończeniu szkoły przez ucznia, któremu w danej szkole drugi raz z rzędu ustalono naganną ocenę z zachowania. Uczeń, któremu w danej szkole po raz trzeci z rzędu ustalono naganną roczną ocenę klasyfikacyjną zachowania, nie otrzymuje promocji do klasy programowo wyższej, a uczeń klasy najwyższej nie kończy szkoły. Regulacja ta daje szkołom skuteczny instrument wychowawczy, który może być wykorzystywany w celu przeciwdziałania negatywnym zachowaniom uczniów.

Bardzo ważnym zadaniem szkoły związanym z tym problemem jest ustalenie wspólnie z uczniami i z rodzicami szczegółowych kryteriów ustalania ocen nagannych z zachowania oraz zapoznania z tymi kryteriami uczniów.

Podjęto prace nad nowelizacją *rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych* w zakresie wiążących ocenę zachowania ucznia z jego promocją do następnej klasy lub z ukończeniem szkoły. W projekcie nowelizacji przedmiotowego rozporządzenia, że Rada Pedagogiczna może podjąć uchwałę o niepromowaniu do klasy programowo wyższej lub nieukończeniu szkoły przez ucznia, któremu w danej szkole ustalono naganną ocenę klasyfikacyjną zachowania. Natomiast uczeń, któremu w danej szkole po raz drugi z rzędu ustalono naganną roczną ocenę klasyfikacyjną zachowania, nie otrzymuje promocji do klasy programowo wyższej, a uczeń klasy programowo najwyższej w danym typie szkoły nie kończy szkoły.

VII.5.6. Jednolity strój uczniowski

W przyjętym przez Rząd w dniu 7 listopada 2006 r. *projekcie ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz innych ustaw* proponuje się wprowadzenie podstawy prawnej do podejmowania przez dyrektora szkoły decyzji o obowiązku noszenia przez uczniów na terenie szkoły jednolitego stroju. Obowiązek taki dyrektor szkoły będzie mógł nałożyć po zasięgnięciu opinii rady rodziców. Wzór stroju i warunki jego noszenia dyrektor szkoły będzie ustalał w porozumieniu z radą rodziców. Proponowane zmiany powinny zostać uchwalone w terminie umożliwiającym wprowadzenie jednolitego stroju szkolnego od września 2007 r.

Jednocześnie został zapowiedziany poselski projekt nowelizacji ustawy o systemie oświaty przewidujący obligatoryjność stosowania jednolitych strojów w szkołach podstawowych i gimnazjalnych.

Wszelkie inicjatywy, które mają na celu zwiększenie poczucia bezpieczeństwa uczniów rząd uważa za cenne.

Jak wskazują badania CBOS z października 2006 r. ponad 57% ankietowanych wypowiedziało się za wprowadzeniem jednolitego stroju uczniowskiego.

Wprowadzenie w szkole jednolitego stroju może mieć znaczenie wychowawcze i budzić wśród uczniów poczucie wspólnoty, równości, solidarności, a także stanowić element kształtowania przez szkołę własnej tradycji. Wprowadzenie jednolitego stroju uczniowskiego korzystnie wpłynie na zniwelowanie widocznych różnic materialnych w szkolnym ubiorze uczniów, umożliwi wyeliminowanie obecności w szkołach osób niepożądanych, np. dilerów narkotyków.

Ministerstwo Edukacji Narodowej przewiduje, że jednolity strój uczniowski dla uczniów znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej będzie dofinansowany ze środków przewidzianych na pomoc materialną dla uczniów.

VII.6. Pomoc materialna dla uczniów jako instrument wychowawczy

VII.6.1. Świadczenia pomocy materialnej o charakterze socjalnym, jako instrument wychowawczy

Wypłata stypendiów o charakterze socjalnym odbywa się na podstawie regulacji przyjętych przez poszczególne gminy. Obecnie samorządy przyznając stypendia kierują się przede wszystkim wskaźnikiem dochodu na osobę w rodzinie oraz potrzebami edukacyjnymi dziecka.

Przyjmując założenie, że pomoc materialna udzielana uczniom w ramach ustawy o systemie oświaty, obok przełamywania barier w dostępie do edukacji powinna pomagać we wzmocnieniu wymiaru wychowawczego szkoły, przyznanie stypendium powinno być uzależnione również od postawy etycznej i społecznej ucznia.

Aby to osiągnąć, obecne regulaminy przyznawania stypendium powinny być rozszerzone o dodatkowe kryterium przyznania tej pomocy, które będzie jednoznacznie związane z funkcjonowaniem społecznym i zachowaniem ucznia na terenie szkoły i poza nią.

Pomoc ta powinna stanowić instrument wychowawczy, mogący wpływać na postawę uczniów. Organ przyznający pomoc stypendialną powinien zyskać kompetencje do zmniejszenia, zawieszenia a w szczególnie skrajnych przypadkach do zaniechania wypłacania omawianej pomocy w sytuacji, gdy uczeń nie wywiązuje się ze swoich obowiązków.

Zatem, do ustawy o systemie oświaty należy wprowadzić przepis ograniczający możliwość otrzymywania stypendium ze względu na złe zachowanie.

Konieczne jest również rozważenie uzupełnienia przepisów o rozstrzygnięcia pozwalające na zmniejszenie, zawieszenie lub zaniechanie wypłacania przyznanego stypendium, po otrzymaniu od dyrektora szkoły informacji o czynach / zachowaniach ucznia niezgodnych z regulaminem szkoły, czynach zabronionych lub karalnych.

Szczegółowe regulacje wykorzystujące te założenia znajdują się w programach finansowanych w latach 2007-2013 z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki przygotowanych przez poszczególne instytucje pośredniczące i wdrażające w ramach priorytetu *IX.1 Wyrównywanie Szans Edukacyjnych*.

VII.6.2. Świadczenia pomocy materialnej o charakterze motywacyjnym, jako instrument wychowawczy

Ważnym czynnikiem kształtującym prawidłowe postawy społeczne i obywatelskie powinny zostać również stypendia o charakterze motywacyjnym. W przepisach dotyczących stypendiów motywacyjnych, do kryterium uprawniającego do otrzymania stypendium należy dodać warunek związany z oceną zachowania (ocena co najmniej bardzo dobra).

VII 6.3. Nagrody jako instrument wychowawczy

Dyrektorzy szkół, kuratorzy oświaty, a w uzasadnionych przypadkach również minister właściwy ds. oświaty i wychowania będą mogli przyznać nagrody dla uczniów, którzy w trakcie nauki wyróżniają się swym zachowaniem i postawą prospołeczną, umieją przeciwstawić się złu, wykazują się męstwem, odwagą cywilną, postawą opiekuńczą, długotrwałą, bezinteresowną pomocą i działaniem na rzecz innych osób.

Wprowadzenie nowego rodzaju nagród pozwoli na docenienie w społeczności szkolnej tych uczniów, którzy nie zawsze mogą osiągać sukcesy edukacyjne, lecz mimo to mogą i powinni stanowić w szkole autorytet, wskazywać drogi działania, pociągać za sobą kolejnych uczniów.

Zasady przyznawania nagród za szczególnie wyróżniające zachowanie określi ustawa o systemie oświaty.

VII.7. Placówki o charakterze resocjalizacyjno-wychowawczym działające w systemie oświaty

Ministerstwo Edukacji Narodowej podjęło działania na rzecz wzbogacenia oferty wychowawczej dla uczniów sprawiających trudności wychowawcze, w tym m.in. przejawiających agresję i przemoc, zagrożonych niedostosowaniem społecznym i niedostosowanych społecznie. W związku z tym rozważa się wprowadzenie rozwiązań systemowych umożliwiających rozszerzenie i wzmocnienie dotychczas realizowanych działań w tym zakresie.

W aktualnym stanie prawnym dla dzieci i młodzieży niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym, z zaburzeniami zachowania przeznaczone są dwa rodzaje placówek o charakterze resocjalizacyjno-wychowawczym: młodzieżowe ośrodki wychowawcze i młodzieżowe ośrodki socjoterapii.

Dzieci i młodzież zagrożone niedostosowaniem społecznym, z zaburzeniami zachowania i niedostosowane społecznie kierowane są do ośrodków przez sądy rodzinne na podstawie przepisów *ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*. Młodzieżowe ośrodki socjoterapii przyjmują także dzieci i młodzież na wniosek rodziców.

W 2006 r. funkcjonowało 55 młodzieżowych ośrodków wychowawczych (łącznie 3461 miejsc) oraz 45 młodzieżowych ośrodków socjoterapii o łącznej liczbie miejsc 3 190.

Jednym z poważniejszych problemów jest bardzo duża liczba nieletnich oczekujących na umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym. Niewystarczająca liczba miejsc w placówkach nie pozwala na bieżąco realizować orzeczeń sądów rodzinnych. Liczba miejsc w obydwu typach ośrodków (MOW i MOS) jest ciągle niewystarczająca w stosunku do liczby wydawanych przez sądy rodzinne orzeczeń. Zatem, istnieje konieczność zastosowania rozwiązań dających możliwość umieszczenia w ośrodkach uczniów, wobec których sąd rodzinny orzekł ten środek wychowawczy. Konieczne jest również rozważenie możliwości powołania nowych ośrodków, zwłaszcza w tych województwach, w których funkcjonuje ich niewystarczająca liczba.

Inne zauważalne problemy to:

- potrzeba sprofilowania działalności ośrodków w odniesieniu do rodzajów przejawianych przez nieletnich zaburzeń oraz stopnia ich demoralizacji,
- zapewnienie niezbędnej pomocy psychologiczno-pedagogicznej umieszczonym w ośrodkach nieletnim,
- organizacja wsparcia metodycznego dla kadry pedagogicznej tych placówek.

Minister Edukacji Narodowej dokona oceny funkcjonowania młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii w celu wprowadzenia, na podstawie wyników tej oceny, niezbędnych zmian i dostosowania działalności ośrodków do istniejących potrzeb.

W związku z potrzebą stosowania natychmiastowych środków wychowawczych, w szczególności w odniesieniu do uczniów przejawiających zachowania agresywno-przemocowe, Ministerstwo Edukacji Narodowej rozważa wprowadzenie do systemu oświaty nowego rodzaju placówki o nazwie „ośrodek wsparcia wychowawczego”.

Głównym zadaniem placówki będzie praca wychowawcza z uczniem agresywnym, utrudniającym lub uniemożliwiającym realizację procesu dydaktyczno – wychowawczo – opiekuńczego w szkole ogólnodostępnej.

Uczniowie przebywający w ośrodku wsparcia wychowawczego objęci będą wszechstronną pomocą psychologiczno–pedagogiczną oraz wzmocnionym nadzorem pedagogicznym.

Uczeń kierowany będzie do ośrodka przez dyrektora szkoły, za zgodą rodziców, na podstawie opinii specjalnie utworzonej komisji. W przypadku braku zgody rodziców, dyrektor szkoły będzie składał wniosek do sądu o umieszczenie ucznia w ośrodku.

VII.8. Edukacja nauczycieli, rodziców i uczniów

VII.8.1. Edukacja prawna nauczycieli, rodziców i uczniów

- 1) edukacja nauczycieli w ramach przeglądu szkół i placówek systemu oświaty pod względem bezpieczeństwa i zapewnienia uczniom prawidłowej opieki, realizowanego na podstawie uchwały Nr 186/2006. Rady Ministrów z dnia 7 listopada 2006 r.;
- 2) opracowanie i upowszechnienie propozycji scenariuszy wywiadówek dla rodziców oraz lekcji wychowawczych dla uczniów przedstawiających prawny aspekt problemu agresji i przemocy.

VII.8.2. Upowszechnianie i popularyzowanie wiedzy oraz doskonalenie umiejętności wychowawczych, niezbędnych do pełnienia ról w rodzinie

- 1) umożliwienie rodzicom udziału w szkoleniach i kursach doskonalących umiejętności wychowawcze,
- 2) realizacja szkoleń „Szkoła dla rodziców” realizowanych przez Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno – Pedagogicznej,
- 3) realizacja zajęć warsztatowych dla rodziców na temat rozwoju psychofizycznego dzieci i młodzieży,
- 4) edukacja rodziców w zakresie zdrowego stylu życia i sposobów przeciwdziałania zagrożeniom zdrowia i życia,
- 5) edukacja rodziców w zakresie rozpoznawania symptomów stosowania przemocy wobec dziecka oraz nabywania umiejętności postępowania w tego typu sytuacjach,
- 6) upowszechnienie informacji o placówkach udzielających pomocy dzieciom krzywdzonym.

VII.8.3. Uruchomienie w poradniach psychologiczno-pedagogicznych oraz w szkołach punktów konsultacyjnych dla rodziców

Utworzenie w 577 publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych, bądź ich filiach, punktów konsultacyjnych dla rodziców nie wymaga zmian w rozporządzeniu *Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. z 2003 r. Nr 5, poz. 46)*. Do statutowych zadań poradni należy

w szczególności wspomaganie wychowawczej i edukacyjnej funkcji rodziny. Jedną z form tego wspomagania mogą być zajęcia psychoedukacyjne. Organizowane są one w celu wspomagania wychowawczej funkcji rodziny, zapobiegania zachowaniom dysfunkcyjnym uczniów oraz wspierania ich rozwoju. Nauczyciele zatrudnieni w poradni są zobowiązani do udzielania pomocy również poza poradnią, w środowisku dzieci i młodzieży, w tym w środowisku rodzinnym.

Punkty konsultacyjne będą tworzone w poradniach psychologiczno-pedagogicznych bądź ich filiach, lub w szkołach znajdujących się w rejonie działania poradni. W skład zespołów obsługujących punkty wejdą wytypowani przez dyrektora poradni psychologowie, pedagodzy, a w miarę potrzeb inni specjaliści. Dyrektor poradni poinformuje dyrektorów wszystkich szkół i placówek, z rejonu działania poradni, o ich powołaniu, zasadach korzystania, godzinach dostępności (również w godzinach popołudniowych oraz w soboty). Informacja o możliwości korzystania z tych punktów zostanie przekazana na zebraniach rodziców oraz na tablicach ogłoszeń w szkołach i poradniach.

VII.9. Nagrody Ministra Edukacji Narodowej

Minister właściwy ds. oświaty i wychowania będący bezpośrednio odpowiedzialny za prawidłowe przygotowanie, wdrożenie, monitoring i ewaluacje programu będzie miał prawo w trakcie realizacji programu wyróżniać część szkół i placówek poprzez system nagród. Nagrody ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania będą przyznawane szkołom i placówkom, które korzystając z rozwiązań przyjętych w programie dostosują je do lokalnych potrzeb i możliwości, celem zapewnienia maksymalnego bezpieczeństwa uczniom i wychowankom. Nagrody ministra będą miały charakter rzeczowy np. w postaci fundowanych wycieczek, pomocy dydaktycznych lub innego doposażenia szkoły.

VIII. Obszar ochrony porządku publicznego, wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania

VIII.1. Nałożenie na straż gminną obowiązku informowania rodziców i szkoły o uczniach, którzy w godzinach zajęć szkolnych przebywają w miejscach publicznych

Dużym problemem w polskich szkołach jest przebywanie uczniów w godzinach zajęć szkolnych w miejscach publicznych – tzw. wagary. Pewna część młodzieży w czasie przeznaczonym na zajęcia szkolne przebywa poza szkołą. Wskazują na to chociażby wstępne informacje uzyskane z aktualnie prowadzonego przeglądu szkół i placówek oświatowych pod kątem bezpieczeństwa dzieci i młodzieży oraz sprawowania nad nimi prawidłowej opieki (zgodnie z uchwałą Nr 186/2006 Rady Ministrów z dnia 7 listopada 2006 r.).

Rodzice, a także nauczyciele nie zawsze w porę dostrzegają niepokojące objawy, a te nie zlikwidowane prowadzą do narastających trudności w uczeniu się i trudności wychowawczych. Wagary najczęściej stanowią pierwszy krok w kierunku wypadania z systemu edukacji, demoralizacji, przestępczości, popadania w konflikty z prawem.

Informowanie przez Straż Gminną rodziców i szkoły o uczniach, którzy w godzinach zajęć szkolnych przebywają w miejscach publicznych stwarzałoby możliwość podejmowania w stosownym czasie właściwych działań zapobiegawczych.

VIII.2. Stworzenie możliwości wprowadzenia zakazu przebywania w miejscach publicznych w porze nocnej osób nieletnich bez opieki osoby dorosłej

W Sejmie znajduje się poselski projekt *ustawy o zmianie ustawy o samorządzie gminnym oraz ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*.

W projekcie cyt. ustawy proponuje się upoważnienie rad gmin do wprowadzania, w drodze prawa miejscowego, przepisów ustanawiających zakaz przebywania w miejscach publicznych w porze nocnej osób nieletnich bez opieki osoby dorosłej.

Do zadań własnych gminy należą sprawy porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli, opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej i profilaktyki oraz rozwiązywania problemów alkoholowych, a także tworzenie gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną.

VIII.3. Zwiększanie odpowiedzialności osób dostarczających nieletniemu alkohol lub inny środek psychoaktywny

Napoje alkoholowe są najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną używaną przez dzieci i młodzież. Obowiązujące w naszym kraju regulacje prawne traktują sprzedaż alkoholu osobom nieletnim jako przestępstwo. Sami sprzedawcy alkoholu posiadają natomiast ustawowe upoważnienie do żądania okazywania dokumentów potwierdzających wiek nabywającego alkohol.

Jednym z ważnych czynników profilaktycznych mających istotne znaczenie dla ograniczenia rozmiarów zjawiska sprzedaży alkoholu osobom nieletnim jest dyscyplinowanie osób sprzedających i podających alkohol niepełnoletnim oraz egzekwowanie istniejących zakazów. Ochrona i zapewnienie prawidłowego rozwoju dzieci i młodzieży wymaga podejmowania stanowczych działań mających na celu dobro młodych ludzi poprzez maksymalne ograniczanie dostępu do alkoholu.

Dostęp młodzieży do alkoholu jest związany nie tylko z prawnym limitem wieku sprzedaży, ale również stopniem egzekwowania tego prawa.

Osoby dorosłe powinny ponosić całkowitą odpowiedzialność za zdrowie dzieci i młodzieży. Mają one prawo do życia w środowisku rodzinnym szkolnym i lokalnym wolnym od zagrożeń

związanych z piciem alkoholu, a obowiązkiem dorosłych jest im to zapewnić. Rodzice, opiekunowie, wychowawcy mają obowiązek wspierania abstynencji oraz udzielania im pomocy w rozwiązywaniu problemów. Obowiązkiem dorosłych jest również przeciwdziałanie sprzedaży i podawaniu alkoholu nieletnim oraz reklamowaniu i promocji alkoholu. Konsekwentne egzekwowanie zakazu udostępniania alkoholu nieletnim oraz tworzenie warunków dzieciom i młodzieży do zdrowego stylu życia, promowanie trzeźwości oraz wspieranie postaw abstynenckich przyczyni się do zapobiegania wczesnej inicjacji alkoholowej.

Projektowana nowelizacja przepisów dotyczy rozszerzenia odpowiedzialności osób dorosłych za zdrowie dzieci i młodzieży oraz skutki spożywania alkoholu przez nieletnich, w tym szkody, jakie wyrządzają nieletni pod jego wpływem, regulowanej dotychczas przepisami ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi - zaostrzenia odpowiedzialności karnej za naruszenie zakazu sprzedaży alkoholu nieletniemu. Nie wyklucza to projektowanej odpowiedzialności odszkodowawczej sprzedawcy za szkodę wyrządzoną przez małoletniego, które sprzedał alkohol. Ocena związku przyczynowego pomiędzy czynem sprzedawcy a szkodą wyrządzoną przez małoletniego będzie należała do sądu orzekającego w sprawie odszkodowawczej.

IX. Obszar nauki i szkolnictwa wyższego

IX.1. Tworzenie warunków do uruchomienia kwalifikacyjnych studiów podyplomowych z zakresu resocjalizacji i socjoterapii przy wykorzystaniu środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Planuje się przygotowanie i uruchomienie studiów podyplomowych w zakresie resocjalizacji i socjoterapii. Studia podyplomowe będą realizowane i sfinansowane w ramach działań zaplanowanych w Priorytecie III i IX Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Działanie 3.5 *Efektywny system kształcenia i doskonalenia kadr oświaty* zakłada m.in. opracowanie i uruchomienie nowego typu studiów stanowiących podstawowy element spójnego systemu kształcenia przyszłych nauczycieli. Biorąc pod uwagę zakres i rangę problemu ważne będą m.in. zagadnienia z zakresu resocjalizacji i socjoterapii. Takie rozwiązanie będzie miało charakter systemowy i dlatego powinno być finansowane w ramach priorytetu III.

Jednocześnie w ramach priorytetu IX w regionach problematyka resocjalizacji i socjoterapii powinna być wyraźnie zaznaczona. Ministerstwo Edukacji Narodowej będzie w trakcie realizacji programu przekonywać instytucje pośredniczące do uwzględnienia ww. tematyki w Działaniu 9.4. *Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty*.

X. Obszar pomocy społecznej

X.1. Pomoc rodzinie mającej trudności z zapewnieniem dzieciom prawidłowego wychowania i opieki

Zgodnie z przepisami *ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* i *ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* działania mające na celu udzielenie pomocy rodzinie z trudnościami w zapewnieniu dzieciom właściwych warunków kształcenia, wychowania i opieki realizowane będą m. in. poprzez:

- 1) interwencje w relację pomiędzy domem, jako najpowszechniejszym źródłem zachowań agresywnych, a szkołą, w której te zachowania się ujawniają, celem przerwania lub zminimalizowania sekwencji: *dom – źródło agresji / szkoła – demonstracja agresji*,
- 2) podjęcie ścisłej współpracy pracowników socjalnych ze szkołą, celem zminimalizowania wpływu niekorzystnej sytuacji rodzinnej na poziom agresji uczniów,
- 3) zintegrowanie oddziaływań wszystkich podmiotów (ośrodki pomocy społecznej powiatowe centra pomocy rodzinie),
- 4) wzmocnienie monitorowania i profesjonalnego wsparcia rodziny – zanim dziecko trafi do systemu edukacji (instytucje pomocy społecznej).

XI. Obszar kultury i środków masowego przekazu

XI.1. Ochrona dzieci i młodzieży przed szkodliwymi treściami prezentowanymi w środkach masowego komunikowania

W polskim ustawodawstwie ochrona małoletnich przed szkodliwymi treściami prezentowanymi w mediach ma charakter fragmentaryczny. Ochrona ta nie jest wystarczająca. Poziom ochrony małoletnich w Polsce został uznany za niezadowalający w raporcie Komisji Europejskiej.

W Sejmie znajduje się *poselski projekt ustawy o ochronie dzieci i młodzieży przed szkodliwymi treściami prezentowanymi w środkach masowego komunikowania* (druk 859). Projekt ten został poparty przez Rząd.

Badania naukowe wykazały, że wszystkie media posługujące się obrazem cechuje nadreprezentacja przekazów zawierających przemoc i seks. Można nawet powiedzieć, że większość gier komputerowych składa się z samej przemocy, gdyż jest ona ich regułą i zasadą (około 85% z dostępnych na rynku). Periodyki przeznaczone dla niepełnoletniej młodzieży zawierają bezkrytyczne artykuły o satanizmie, opisy krwawych sekwencji gier komputerowych, porady i zdjęcia erotyczne.

Zniekształcanie obrazu świata na podstawie obrazów oglądanych w mediach jest szczególnie widoczne u dzieci, które odbierają prezentowane treści w sposób dosłowny i nie odróżniają w pełni fikcji od rzeczywistości. Im młodszy jest odbiorca, mniej krytyczny oraz im częściej ogląda sceny przemocy w mediach, tym większe prawdopodobieństwo ukształtowania się

przekonania, że agresja jest oczywista i popłaca oraz, że jest skutecznym sposobem rozwiązywania międzyludzkich konfliktów.

Odrębnym problemem jest kwestia powszechnie dostępnej, a wręcz nawet ekspansywnej komercji seksualnej – pornografii. Łatwo dostępne są nawet obrazy przemocy seksualnej wobec dzieci oraz komercyjnego wykorzystywania seksualnego dzieci – pornografii dziecięcej. Wciąż niedostateczna jest społeczna świadomość, co do uwarunkowań, skali, form i szkodliwych następstw pornografii, w tym pornografii dziecięcej, na rozwój emocjonalny i społeczny dzieci i młodzieży. Brutalne treści medialne są zagrożeniem dla psychicznego i moralnego rozwoju człowieka, zatem zapobieganie ich rozpowszechnianiu powinno stanowić społeczny priorytet.

Wprowadzony w *projekcie ustawy o ochronie dzieci i młodzieży przed szkodliwymi treściami prezentowanymi w środkach masowego komunikowania* system ochrony nieletnich ma opierać się przede wszystkim na dostarczeniu rzetelnych informacji rodzicom i opiekunom młodych odbiorców. Informacje te mają być umieszczane przez producentów i nadawców na produktach medialnych i ich opakowaniach w formie znaków graficznych.

Celem działań podejmowanych w ustawie jest także :

- 1) zabezpieczenie dzieci i młodzieży przed niekontrolowaną ekspansją przekazów zawierających przemoc i pornografię,
- 2) zmniejszenie obecności obrazów przemocy i pornografii w mediach,
- 3) doskonalenia instytucjonalnego systemu reagowania na przemoc wobec dzieci,
- 4) wyeliminowanie nielegalnego użycia technologii przekazu informacji, w tym Internetu, do upowszechniania wśród dzieci programów i materiałów pornograficznych, w tym z udziałem dzieci,
- 5) wzmocnienie prospołecznych wzorców i norm zachowań w mass mediach.

XI.2. Ograniczenie dostępu do brutalnych programów i gier komputerowych

W *poselskim projekcie ustawy o ochronie dzieci i młodzieży przed szkodliwymi treściami prezentowanymi w środkach masowego komunikowania* jako najodpowiedniejszy sposób rozwiązywania problemów dotyczących ochrony nieletnich uznano samoregulację, czyli wprowadzenie systemów kwalifikacji i oznaczania programów i gier komputerowych.

Jednakże, w obecnych realiach społecznych, system ten może okazać się niewystarczający. Na polskim rynku obecne są gry komputerowe, które ocenia się jako najbardziej pustoszące psychikę dziecka. Zawierają one olbrzymią dawkę agresji, przemocy, pornografii, destrukcji i przestępczości, krwawe sekwencje walk, brutalne sceny zabójstw, gwałtów, stosowania tortur, wszelkiego rodzaju fizycznego i psychicznego dręczenia ludzi i zwierząt. Można nawet powiedzieć, że większość gier komputerowych składa się z samej przemocy, gdyż jest ona ich regułą i zasadą (około 85% z dostępnych na rynku). Podważają zasadność wszelkich norm moralnych i społecznych. Kształtują u młodych odbiorców przekonanie, że świat jest zagrażający i wrogi, a zatem konieczne jest funkcjonowanie zgodne „z prawami dżungli”. Takie programy i gry komputerowe kształtują u dzieci i młodzieży określony rodzaj osobowości, nasilają zachowania agresywne, konfrontacyjne, nieprzyjazne wobec drugiego człowieka, a nawet

przestępcze – jak wskazują badania dotyczące wpływu mediów na dokonywanie czynów przestępczych. Przedstawianie dzieciom i młodzieży wzorców zachowań promujących agresję i przemoc wpływa także na funkcjonowanie intelektualne dzieci i młodzieży. Dotyczy to w szczególności obniżenia kreatywności i konstruktywnego myślenia. Rozwija zaś potrzebę walki i pokonania przeciwnika. Takie wyniki dotyczące wpływu agresji zawartej w grach komputerowych na młodzież wskazują na konieczność zintensyfikowania działań mających na celu pełną ochronę młodego odbiorcy przed dalszym szkodliwym oddziaływaniem brutalnych programów i gier komputerowych.

Szczególnie niepokojący jest fakt, że tego rodzaju gry wideo i programy komputerowe mają obecnie możliwość dotarcia do nieokreślonego kręgu dzieci i młodzieży.

Wobec powyższego rozważona zostanie możliwość realnego ograniczenia dostępu do brutalnych programów i gier komputerowych. W 2007 r. zostanie przygotowany projekt ustawy wprowadzającej zakaz rozpowszechniania tego typu gier i programów.

XI.3. Programy edukacyjne, instytucje kultury – współpraca

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego poprzez realizowane programy operacyjne wpisuje się w działania o charakterze edukacyjnym i społecznym, tworząc system finansowania umożliwiający dofinansowanie ze środków finansowych będących w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego działań z tego zakresu. Beneficjentami programów są przede wszystkim państwowe i samorządowe instytucje kultury, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe, uczelnie, publiczne i niepubliczne szkoły artystyczne, szkoły wyższe, podmioty gospodarcze niezaliczane do sektora finansów publicznych.

Instytucje kultury państwowe i samorządowe prowadzą stałe działania o charakterze edukacyjnym ukierunkowane na dzieci i młodzież, są to specjalne programy edukacyjne w instytucjach muzycznych, centrach sztuki, teatrach. Ich celem jest przede wszystkim uwrażliwienie młodych odbiorców na sztukę, kształtowanie kompetencji kulturowych oraz orientacja na tworzenie wartości, umiejętności i postaw twórczych. Edukacja kulturalna poprzez uczestnictwo w kulturze realizowana w instytucjach kultury dotyczy działalności zorientowanej na:

- 1) zinstytucjonalizowane formy edukacji kulturalnej – formy biernego uczestnictwa,
- 2) uczestnictwo kreatywne (wyzwalanie postaw i sił twórczych).

Wzmocnienie i poszerzenie obszaru oddziaływania projektów realizowanych w ramach programów operacyjnych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego powinno dotyczyć min.:

- 1) pomocy przy tworzeniu w placówkach już istniejących i organizujących edukację kulturalną specjalnych programów dla dzieci i młodzieży,
- 2) pomocy przy uzyskaniu niezbędnych pomieszczeń, sprzętu i pomocy dydaktycznych służących edukacji,

- 3) pomocy przy tworzeniu autorskich instruktażowych programów edukacyjnych do upowszechniania w placówkach kulturalno-oświatowych,
- 4) tworzenia intencjonalnych programów edukacyjnych (których autorami będą twórcy i instytucje kultury) dla dzieci i młodzieży w szkole i poza nią, związanych z działaniami artystycznymi,
- 5) tworzenia odpowiednich form kształcenia nauczycieli, instruktorów, etc. do pracy z dziećmi i młodzieżą ze środowisk defaworyzowanych w zakresie działań wychowania poprzez sztukę.

Programy operacyjne, w ramach których dotowane są przedsięwzięcia skierowane do dzieci i młodzieży to:

1. Program „Edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury”

Celami programu są: podnoszenie kompetencji kulturalnych społeczeństwa; zwiększenie roli kultury w procesie edukacji, socjalizacji i adaptacji społecznej; przygotowanie dzieci i młodzieży do aktywnego uczestnictwa w kulturze; tworzenie warunków do rozwijania aktywności twórczej; zachowanie tradycji i przekazu ludowego dziedzictwa kulturowego; podnoszenie kwalifikacji i doskonalenie zawodowe osób działających w sferze upowszechniania kultury.

W ramach skoncentrowanych w nim środków finansowane są zadania mające na celu:

- 1) zwiększenie roli kultury w procesie edukacji, socjalizacji i adaptacji społecznej,
- 2) kształtowanie nawyku uczestnictwa w kulturze oraz jej świadomego odbioru,
- 3) wzbogacanie oferty zagospodarowania wolnego czasu poprzez organizację warsztatów, kursów i szkoleń ze wszystkich dziedzin sztuki,
- 4) wspomaganie kampanii promocyjnych i akcji społecznych promujące aktywne uczestnictwo w kulturze,
- 5) przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i patologiom, szczególnie wśród dzieci i młodzieży,
- 6) popularyzację osiągnięć twórców nieprofesjonalnych, szczególnie dzieci i młodzieży, w formie konkursów, koncertów, przeglądów, festiwali, wystaw itp.,
- 7) przygotowanie i wdrażanie programów (w tym także szkoleń i warsztatów) służących doskonaleniu zawodowemu z zakresu wiedzy o sztuce, upowszechnianiu kultury, promocji czytelnictwa skierowanych do nauczycieli, bibliotekarzy, instruktorów, animatorów kultury, itp.,
- 8) przekazanie umiejętności i tradycji w formie warsztatów plenerów, kursów, szkoleń, szczególnie w formie tzw. „szkół tradycji”.

2. Program „Rozwój Inicjatyw Lokalnych”

Celem programu jest wyrównywanie różnic w dostępie do kultury, pobudzanie kulturalnych inicjatyw lokalnych oraz stwarzanie na poziomie lokalnym warunków do rozwoju twórczości. W ramach skoncentrowanych w nim środków finansowane są zadania mające na celu:

- 1) upowszechnianie kultury (np. lokalne projekty animacyjne, imprezy i sezony artystyczne);

- 2) edukację kulturalną (np. warsztaty artystyczne, projekty edukacyjne, konkursy, plenery artystyczne, zajęcia terapeutyczne i resocjalizacyjne wykorzystujące techniki pracy kulturalnej);
- 3) promocję twórczości (np. wystawy, przeglądy, festiwale, koncerty, spotkania ze sztuką itp.);
- 4) ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego;
- 5) pomoc w zakupie strojów i instrumentów muzycznych.

3. Program „Patriotyzm jutra”

Celami programu są: podtrzymywanie i upowszechnianie tradycji narodowej i państwowej; upowszechnianie wiedzy na temat polskiego doświadczenia historycznego, tradycji narodowej, historii kultury polskiej w formie atrakcyjnej dla odbiorcy; kształtowanie postaw patriotycznych; promocja świadomości i aktywnej postawy obywatelskiej; edukacja patriotyczna skierowana do młodzieży, prowadzona w sposób zrozumiały i atrakcyjny; prowadzenie badań i dokumentacji w zakresie historii kultury, polskiego doświadczenia historycznego, tradycji i świadomości historycznej Polaków; pogłębianie świadomości historycznej; wsparcie dla polityki historycznej państwa; wykorzystanie środków komunikacji medialnej w celu popularyzacji wiedzy o przeszłości i budzenia szacunku dla tradycji; wzmacnianie identyfikacji z miejscem pochodzenia i jego dziedzictwem kulturowym, budowanie więzi lokalnych opartych na świadomości wspólnego dziedzictwa kulturowego, jego ochronie i pielęgnowaniu.

W ramach skoncentrowanych w nim środków finansowane są zadania mające na celu:

- 1) wsparcie programów badawczych z zakresu historii kultury, tradycji i świadomości historycznej Polaków,
- 2) upowszechnianie wyników prowadzonych badań, konferencje i seminaria popularyzujące wiedzę historyczną,
- 3) wspieranie projektów edukacyjnych dla uczniów i nauczycieli, warsztaty, wystawy, konkursy, wycieczki,
- 4) wsparcie programów edukacyjnych, akcji społecznych i wydarzeń kulturalnych podnoszących świadomość historyczną i znajomość historii polskiej kultury, promujących postawę obywatelską i odpowiedzialność za państwo,
- 5) dofinansowanie programów multimedialnych, medialnych i publikacji upowszechniających wiedzę na temat historii kultury, tradycji i przeszłości kraju,
- 6) wsparcie organizacji akcji społecznych, programów edukacyjnych upowszechniających wiedzę o dziedzictwie kulturowym rodzimych społeczności lokalnych.

XII. Włączanie organizacji pozarządowych i innych podmiotów w realizację zadań zmierzających do przeciwdziałania przemocy

XII.1. Zwiększenie roli stowarzyszeń i innych organizacji, w szczególności harcerskich, w życiu szkoły

Szkoły i placówki oświatowe powinny być otwarte na wszelkie formy aktywizowania na ich terenie działalności stowarzyszeń i innych organizacji - w szczególności organizacji harcerskich.

Przepis art. 56 ust. 1 ustawy o systemie oświaty umożliwia działanie w szkole i placówce stowarzyszeń i innych organizacji (z wyjątkiem partii i organizacji politycznych), których celem statutowym jest działalność wychowawcza albo rozszerzanie i wzbogacanie form działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkoły lub placówki. Wymienione stowarzyszenia i organizacje mogą jednak podjąć działalność w szkole lub placówce za zgodą jej dyrektora wydaną po uprzednim uzgodnieniu warunków tej działalności oraz po uzyskaniu pozytywnej opinii rady szkoły lub placówki.

W przyjętej przez Rząd w dniu 7 listopada 2006 r. ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty proponuje się, aby dla podjęcia w szkole działalności przez te stowarzyszenia i organizacje konieczne było również uzyskanie pozytywnej opinii rady rodziców. Uznając działalność stowarzyszeń i innych organizacji, za szczególnie cenną dla realizacji zadań wychowawczych szkoły, w projekcie omawianej ustawy nakłada się na dyrektora szkoły lub placówki obowiązek tworzenia warunków dla działania w szkole lub placówce stowarzyszeń i innych organizacji.

Celem zmiany ustawy jest umożliwienie szerszej obecności stowarzyszeń i innych organizacji w codziennym życiu szkoły przy jednoczesnym popularyzowaniu wśród dzieci i młodzieży oferowanej przez nie formuły spędzania czasu wolnego.

Projekt przewiduje możliwość zapraszania na zabrania rady pedagogicznej, z głosem doradczym, przedstawicieli ww. organizacji w tych punktach obrad rady pedagogicznej, podczas których podejmowana jest dyskusja i prezentowane są poglądy dotyczące kierunków działalności wychowawczej szkoły i pracy z młodzieżą, a także konfrontowane są problemy środowiska szkolnego, pozytywnie wpłynę na jakość i efektywność współpracy szkoły lub placówki z organizacjami.

Obecnie finalizowane są prace nad przygotowaniem Porozumienia pomiędzy Ministrem Edukacji Narodowej, a organizacjami harcerskimi, które wzmocni udział tych organizacji w procesie wychowawczym prowadzonym przez szkoły.

W ramach zlecenia zadań publicznych, Ministerstwo Edukacji Narodowej corocznie ogłasza otwarte konkursy na zadania z zakresu organizowania i animowania czasu wolnego dzieci i młodzieży. Głównym realizatorem imprez, programów edukacyjno-kulturalnych i promujących turystykę szkolną są organizacje pozarządowe.

XII.2. Programy rządowe

W nowelizacji ustawy o systemie oświaty wprowadzone zostaną podstawy prawne dla tworzenia programów rządowych, w tym z wykorzystaniem środków europejskich, aktywizujących jednostki samorządu terytorialnego i organizacje pozarządowe oraz inne podmioty dla realizacji zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy.

Programy rządowe dotyczyć będą:

- 1) wspierania regionalnych i lokalnych programów ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów agresji i przemocy,
- 2) tworzenia i realizacji krajowych programów zapobiegania i przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym w środowisku nauczania i wychowania,
- 3) promocji i upowszechniania skutecznych rozwiązań wypracowanych w ramach programów lokalnych i regionalnych dotyczących zapobiegania i przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym w środowisku nauczania i wychowania,
- 4) współpracy z krajami sąsiadującymi z Unią Europejską. Polska jako członek Unii ma wszelkie możliwości ku temu by być pomostem pomiędzy członkami Unii a krajami Wschodu,
- 5) współpracy transgranicznej ukierunkowanej na rozwiązywanie lokalnych problemów zapobiegania i przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym.

XII.3. Priorytetowe traktowanie przy zlecaniu zadań publicznych jednostkom spoza sektora finansów publicznych przedsięwzięć w zakresie przeciwdziałania przemocy

Zostanie ustanowiony priorytet Ministra Edukacji Narodowej dotyczący przedsięwzięć w zakresie przeciwdziałania przemocy w wykazie zadań dofinansowywanych w ramach systemu zadań zleconych Ministerstwa Edukacji Narodowej.

XIII. Działania ponadresortowe

XIII.1. Wypracowanie spójnych strategii rozwiązywania problemów w wymiarze lokalnym i regionalnym

- 1) stworzenie płaszczyzny nawiązywania i zacieśniania współpracy między przedstawicielami różnych instytucji i organizacji powołanych do niesienia pomocy rodzinie zagrożonej patologią społeczną i dziecku zagrożonemu niedostosowaniem społecznym,
- 2) poznanie możliwości i zasad udzielania wsparcia przez pracowników pomocy społecznej, Policji, sądu, poradni czy szkoły oraz wzajemnych oczekiwań przedstawicieli tych instytucji,
- 3) opracowanie zasad współdziałania w zakresie zapobiegania wszelkim przejawom patologii społecznej występujących lub mogących wystąpić na danym obszarze.

Nowelizacja *ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw*, przyjęta przez Rząd w dniu 7 listopada 2006 r., umożliwia przyjmowanie przez Radę Ministrów specjalnych programów rządowych, których celem jest wspomaganie organów prowadzących szkoły i placówki w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki.

Takie rozwiązanie prawne, gwarantujące m.in. wsparcie finansowe i organizacyjne dla realizacji podejmowanych przedsięwzięć ukierunkowanych na poprawę bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w szkołach i placówkach, pozytywnie wpłynie na skuteczność i efektywność tych działań.

Warunkiem realizacji programów rządowych, o których mowa w nowelizowanej ustawie (art. 90u) konieczne będzie wydanie przez Radę Ministrów stosownych rozporządzeń określających szczegółowo:

- 1) sposób realizacji programu,
- 2) formy i zakres wspierania organów prowadzących szkoły i placówki,
- 3) sposób podziału środków z budżetu państwa przyznanych na realizację programu.

XIV. Inicjatywy międzynarodowe

Minister Edukacji Narodowej Roman Giertych wspólnie z grecką Minister Edukacji Panią Mariettą Giannakou wystosował list do ministrów edukacji: obecnej Prezydencji Niemieckiej w Radzie Unii Europejskiej i przyszłej Prezydencji Portugalskiej w sprawie podjęcia wspólnych działań na poziomie europejskim dotyczących rozwiązywania problemów związanych z przemocą w szkole.

Minister zaproponował zorganizowanie w II połowie 2007 roku spotkania ministrów edukacji państw członkowskich Unii Europejskiej, w celu wypracowania wspólnego stanowiska lub aktu prawnego na temat przeciwdziałania przemocy w szkołach.

Problem przemocy w szkołach dotyczy wielu krajów Europy i, jak wynika z rozmów przeprowadzonych z wielu ministrami z tych krajów, zjawisko to na naszym kontynencie narasta. Inicjatywa podjęcia rozmów i przygotowania projektu wspólnego stanowiska lub aktu prawnego na temat zapobiegania przemocy w szkołach będzie cennym wkładem Polski w rozwiązanie tego ogólnoeuropejskiego problemu przy wykorzystaniu dotychczasowych doświadczeń Polski i Grecji oraz innych krajów europejskich.

Intencją Ministra jest, aby wypracowane wspólne stanowisko lub akt prawny pomógł rządowi i instytucjom oświatowym w poszczególnych krajach Unii Europejskiej w zapewnieniu placówkom oświatowym bezpieczeństwa niezbędnego do prawidłowej realizacji zadań edukacyjnych wobec swoich obywateli.

Dyskusja na ten temat odbędzie się również w gronie ministrów edukacji państw Grupy Wyszehradzkiej, których Minister Edukacji RP zamierza zaprosić do Warszawy w marcu 2007 r.

Minister Edukacji Narodowej Roman Giertych 16 lutego 2007 r. przedstawił w Brukseli na posiedzeniu Rady Ministrów Edukacji krajów Unii Europejskiej założenia polskiego rządowego

programu poprawy stanu bezpieczeństwa w szkołach i placówkach "Zero tolerancji dla przemocy w szkole".

Ponadto, w grudniu 2006 r. Minister Edukacji RP zwrócił się do Rządów Bawarii i Dolnej Saksonii z prośbą o wymianę informacji na temat uregulowań prawnych w zakresie ograniczenia dostępu dzieci i młodzieży do brutalnych gier komputerowych.

XV. Zmiany w przepisach prawa niezbędne dla wdrożenia programu

W Ministerstwie Edukacji Narodowej rozpoczęły się prace nad przygotowaniem zmian legislacyjnych pozwalających na wdrożenie Rządowego programu poprawy stanu bezpieczeństwa w szkołach i placówkach „Zero tolerancji dla przemocy w szkole”.

Nowelizacją objęte będą następujące akty prawne:

- 1) ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.),
- 2) ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 i Nr 170, poz. 1218),
- 3) ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109, z późn. zm.),
- 4) ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2002 r. Nr 147, poz. 1231, z późn. zm.),
- 5) ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2002 r. Nr 7, poz. 58, z późn. zm.),
- 6) ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o administracji rządowej w województwie (Dz. U. z 2001 r. Nr 80, poz. 872 z późn. zm.),
- 7) ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.),
- 8) ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 223, poz. 2268 z późn. zm.),
- 9) ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64, poz. 593 z późn. zm.),
- 10) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 21 stycznia 1997 r. w sprawie warunków, jakie muszą spełniać organizatorzy wycieczki dla dzieci i młodzieży szkolnej, a także zasady jego organizowania i nadzorowania (Dz. U. Nr 12, poz. 67, i Nr 18, poz. 102),
- 11) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 listopada 2000 r. w sprawie kryteriów i trybu dokonywania oceny pracy nauczyciela, trybu postępowania odwoławczego oraz składu i sposobu powoływania zespołu oceniającego (Dz. U. Nr 98, poz. 1066),
- 12) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. Nr 61, poz. 624, z późn. zm.),
- 13) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 września 2001 r. w sprawie trybu i kryteriów przyznawania nagród dla nauczycieli za ich osiągnięcia dydaktyczno-wychowawcze (Dz. U. Nr 101, poz. 1093),

- 14) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. Nr 51, poz. 458, z późn. zm.),
- 15) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. z 2003 r. Nr 5, poz. 46),
- 16) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. Nr 11, poz. 114),
- 17) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lipca 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym oraz młodzieżowym ośrodku socjoterapii (Dz. U. Nr 178, poz. 1833),
- 18) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 1 grudnia 2004 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli (Dz. U. Nr 260, poz. 2593),
- 19) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie statutów placówek publicznych (Dz. U. Nr 52, poz. 466),
- 20) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. Nr 52, poz. 467),
- 21) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 grudnia 2006 r. w sprawie szczegółowych zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego, wykazu stanowisk wymagających kwalifikacji pedagogicznych, kwalifikacji niezbędnych do sprawowania nadzoru pedagogicznego, a także kwalifikacji osób, którym można zlecać prowadzenie badań i opracowywanie ekspertyz (Dz. U. Nr 235, poz. 1703),
- 22) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 grudnia 1998 r. w sprawie organizacji kuratoriów oświaty oraz zasad tworzenia ich delegatur (Dz. U. Nr 164, poz. 1169 z późn. zm.),
- 23) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2001 r. w sprawie orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego lub indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży oraz wydawania opinii o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, a także szczegółowych zasad kierowania dokształcenia specjalnego lub indywidualnego nauczania (Dz. U. Nr 13, poz. 114 z późn. zm.),
- 24) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 10 września 2002 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz. U. Nr 155, poz. 1288),
- 25) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 maja 2005 r. w sprawie wysokości minimalnych stawek wynagrodzenia zasadniczego nauczycieli, ogólnych warunków przyznawania dodatków do wynagrodzenia zasadniczego... (Dz. U. Nr 22, poz. 181),
- 26) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 2 lutego 2005 r. w sprawie dodatków do wynagrodzenia zasadniczego... (Dz. U. Nr 22, poz. 182),

- 27) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 8 listopada 2001 roku w sprawie warunków i sposobów organizowania przez przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (Dz. U. Nr 135, poz. 1516).
- 28) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 września 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz.U. z 2006 r. Nr 164, poz. 1154).

Ponadto przygotowywane będą projekty następujących aktów prawnych:

- 29) projekt rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego (wprowadzenie od 2008 roku odrębnej „wagi” dla poradni psychologiczno – pedagogicznych oraz wsparcie finansowe umożliwiające zatrudnienie dodatkowych psychologów i pedagogów w szkołach i placówkach),
- 30) projekt uchwały i rozporządzenia w sprawie Rządowego programu wspomaganie organów prowadzących szkoły w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki,
- 31) projekt uchwały w sprawie Rządowego programu wyjazdów edukacyjnych dzieci i młodzieży do miejsc pamięci narodowej oraz miejsc związanych z dziedzictwem narodowym,
- 32) projekt rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie typów szkół i placówek, w których nie powołuje się rady rodziców.

XVI. Przewidywane efekty programu

Przewidywanym efektem realizacji programu będzie:

- 1) poprawa stanu bezpieczeństwa uczniów wyrażająca się zmniejszeniem skali zjawisk agresji i przemocy oraz innych patologii społecznych w środowisku nauczania i wychowania oraz w środowisku pozaszkolnym,
- 2) zmiana postaw społecznych wobec problemu przemocy wśród dzieci i młodzieży – spadek przyzwolenia społecznego dla zachowań agresywnych i przemocy – wzrost świadomości społecznej w powyższym zakresie,
- 3) zmiana klimatu szkoły – podniesienie poczucia odpowiedzialności zarówno uczniów, jak i nauczycieli, pracowników administracji i obsługi oraz rodziców,
- 4) zwiększenie się liczby osób zaangażowanych w rozwiązywanie problemów dotyczących zapobiegania i przeciwdziałania, podniesienie kompetencji nauczycieli w tym zakresie,
- 5) wzrost liczby placówek udzielających pomocy uczniom sprawiającym trudności wychowawcze oraz ich rodzicom,
- 6) przygotowanie i upowszechnienie nowych instrumentów wychowawczych, umożliwiających skuteczne przeciwdziałanie agresji i przemocy,
- 7) aktualna diagnoza zasięgu i dynamiki zjawisk agresji i przemocy w środowisku szkolnym.

XVII. Przewidywane skutki finansowe

W ramach rezerw celowych ujętych w części 83 projektu ustawy budżetowej na rok 2007 „Rezerwy celowe”, w zakresie oświaty i wychowania oraz edukacyjnej opieki wychowawczej zaplanowano rezerwę celową budżetu państwa, w której na realizację programu „Zero tolerancji dla przemocy w szkole” w 2007 r. zarezerwowana została kwota **50 mln zł**.

Ponadto na realizację wybranych zadań programu, wpisanych do ustawy budżetowej na rok 2007 z dnia 25 stycznia 2007 (Dz.U. Nr 15, poz. 90), zostaną przeznaczone środki z rezerwy celowej „Dofinansowanie kosztów wdrażania reformy oświaty” w wysokości **17 mln zł**.

Na rzecz realizacji zadań wynikających z programu „Zero tolerancji dla przemocy w szkole” zostaną także częściowo wykorzystane środki z rezerwy celowej przeznaczonej na „Dofinansowanie Narodowego Programu Stypendialnego”. Ze środków ww. rezerwy będzie możliwe częściowe pokrycie kosztów nabycia jednolitego stroju uczniowskiego, dla dzieci pochodzących z rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej.

Znaczącą pozycję w finansowaniu zajmować będą środki zarezerwowane w priorytecie III i IX Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Przeprowadzenie kursów doskonalących i kwalifikacyjnych oraz szkoleń, w tym dotyczących resocjalizacji, socjoterapii, zwiększania umiejętności wychowawczych, będzie współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego: Działanie 3.5 „Efektywny system kształcenia i doskonalenia kadr oświaty (działania systemowe) Priorytetu III oraz Działania 9.4. „Wysoko kwalifikowane kadry systemu oświaty” (realizacja zadań w regionach), priorytetu IX Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013. Przeprowadzenie szkoleń w regionach z zakresu resocjalizacji i socjoterapii realizowane będzie w ramach środków w wysokości ok. **97 mln €**.

Organizowanie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych będzie realizowane w ramach projektów współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego – Działanie „Wyrównywanie szans edukacyjnych oraz rozwój kompetencji kluczowych”, priorytetu III „Wysoka jakość systemu oświaty”, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013. Na wszystkie zadania zawarte w Działaniu 3.6 zaplanowano **700 mln €**.

W ramach Działania 3.6. realizowane będą zadania dotyczące zajęć pozalekcyjnych w szkołach, które będą sprzyjały rozwojowi zainteresowań i uzdolnień, rozszerzały proces dydaktyczno-wychowawczy oddziaływania na uczniów, spełniały znaczącą rolę w kształtowaniu systemu wartości etycznych, narodowych, obywatelskich, społecznych, oraz zapewniały harmonijny rozwój osobowości młodych ludzi.

Natomiast zajęcia wykraczające poza zapisy Działania 3.6. w tym np. zajęcia taneczne, zajęcia dotyczące zdrowego odżywiania czy też zajęcia poświęcone budowaniu własnej tożsamości zostaną objęte dofinansowaniem z PO KL w sytuacji, gdy będą stanowić element szerszego

programu edukacyjnego realizowanego przez szkoły. Ponadto zajęcia takie będą finansowane z rezerwy celowej budżetu państwa „Zero tolerancji dla przemocy w szkole”.

Zadanie to w zakresie zajęć pozalekcyjnych rozwijających zainteresowania oraz pobudzających postawy przedsiębiorcze będzie finansowane z Działania 9.2, na które przewidziano ok. **55 mln €**.

Wysokość środków przeznaczonych na realizację programu pochodzących z budżetu państwa wyniesie w 2007 roku 67 mln zł¹¹, zaś ze środków EFS ok. 50 mln €. W kolejnych latach przewiduje się porównywalną wysokość środków przeznaczanych na ten cel w budżecie państwa. Minister Edukacji Narodowej corocznie przedstawi Radzie Ministrów szczegółowy harmonogram wydatkowania środków przeznaczonych na realizację programu w danym roku budżetowym.

Harmonogram finansowania programu w latach 2007 – 2013

Lp.	Lata realizacji	Środki budżetowe	Środki EFS
1.	2007	67 mln	50 mln €
2.	2008	70 mln	120 mln €
3.	2009	70 mln	120 mln €
4.	2010	70 mln	120 mln €
5.	2011	70 mln	120 mln €
6.	2012	70 mln	120 mln €
7.	2013	70 mln	50 mln €

Część zadań programu zostanie zrealizowana i sfinansowana w ramach zadań statutowych Ministerstwa Edukacji Narodowej i podległych mu jednostek centralnych, współpracujących z wyspecjalizowanymi organizacjami pozarządowymi. Dotyczy to w szczególności działań w zakresie podniesienia jakości pracy wychowawczej nauczycieli, w tym w szczególności zadań związanych z kształceniem i doskonaleniem kwalifikacji nauczycieli w zakresie umiejętności wychowawczych i profilaktycznych. Przykładowo, opracowanie programu kursu kwalifikacyjnego dla nauczycieli w zakresie socjoterapii zostanie zrealizowane w trybie współpracy właściwych departamentów MEN, Centrum Metodycznego Pomocy Psychologiczno Pedagogicznej i Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli, przy współpracy Ogólnopolskiej Sekcji Socjoterapii Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.

Rozwijanie i wspieranie działalności pozalekcyjnej i pozaszkolnej, będzie realizowane także w formie konkursu ofert zorganizowanego przez MEN. Określone w programie priorytety zadaniowe działalności pozalekcyjnej i pozaszkolnej będą jednocześnie priorytetami zadań

¹¹ 50 mln zł – rezerwa celowa Nr 55 budżetu państwa „Zero tolerancji dla przemocy w szkole”, 17 mln zł rezerwa celowa Nr 11 budżetu państwa „Dofinansowanie kosztów wdrażania reformy systemu oświaty”- w tym 8 mln przeznaczonych na wycieczki edukacyjne, 4 mln zł –wprowadzenie monitoringu wizyjnego wejść do szkół i placówek, 5 mln zł – na oprogramowanie zabezpieczające komputery przed treściami niepożądanymi z Internetu

publicznych MEN (zadania publiczne zlecane organizacjom pozarządowym) w zakresie animacji czasu wolnego dzieci i młodzieży.

Przekazywanie środków finansowych będzie się odbywało zgodnie z przepisami ustawy o finansach publicznych, ustawy o zamówieniach publicznych oraz ustawy o partnerstwie publiczno- prywatnym.

XVIII. Monitoring i ewaluacja

Minister Edukacji Narodowej, koordynujący realizację programu, dokona corocznie podsumowania i oceny realizacji programu w skali kraju, a w razie potrzeby jego modyfikacji lub uzupełnienia.

Monitoring programu będzie realizowany trzema niezależnymi nurtami:

- 1) w oparciu o analizę jakościową i ilościową działań zrealizowanych w ramach programu, przeprowadzaną corocznie przez realizatorów programu,
- 2) na podstawie wyników reprezentatywnych badań zasięgu i dynamiki zjawisk agresji i przemocy w środowisku szkolnym, przeprowadzonych w latach 2007 i 2010, zrealizowanych na zlecenie Ministra Edukacji Narodowej przez wyspecjalizowaną instytucję badawczą
- 3) w oparciu o bezpośrednie dane z nadzoru pedagogicznego.

Przebieg realizacji programu będzie stale i systematycznie monitorowany w ramach bieżącej pracy dyrektorów szkół, którzy nie rzadziej niż raz na semestr przygotowują raport o jego realizacji przekazywany kuratorowi oświaty oraz wójtowi/burmistrzowi/prezydentowi miasta. Ponadto raz na kwartał będą przez dyrektorów szkół i placówek organizowane spotkania środowiskowe wszystkich podmiotów uczestniczących w realizacji programu omawiające planowane i podsumowujące zrealizowane działania.

Do monitoringu wykorzystane zostaną także międzynarodowe badania porównawcze HBSC, ESPAD oraz badania kontekstowe programu PISA.

W Polsce prowadzone są regularne, międzynarodowe badania porównawcze. Najważniejszymi z tych badań są:

- badania **HBSC** (Health Behaviour In School-Aged Children), prowadzone przez WHO (World Health Organization), powtarzane co 4 lata, realizowane ostatnio w 23 krajach europejskich,
- badania **ESPAD** (European School Survey Project on Alcohol and Drugs), prowadzone w 35 krajach europejskich, co 4 lata od 1995 r.,

Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (**OECD/PISA**) jest poświęcony badaniu kompetencji uczniów 15-letnich. Program jest realizowany od 2000 r. w cyklach, powtarzanych co trzy lata w 32 krajach.

Każdy resort uczestniczący w realizacji programu dokona raz na rok analizy jakościowej i ilościowej realizacji programu, w terminie do dnia 15 grudnia każdego roku. Opracowane dane zostaną przekazane Ministrowi Edukacji Narodowej w terminie do 15 stycznia każdego roku.

Minister Edukacji Narodowej, w porozumieniu z ministrami uczestniczącymi w jego realizacji, przedstawi Radzie Ministrów w terminie do dnia 15 lutego każdego roku sprawozdanie z realizacji programu.